

Na vysvětlenou

II.

Denně jsme v prérůzných časopisech častováni kázáním o statečnosti, s jakou Malá dohoda opře se jakékoliv revisi hranic; padesát nebo sto žurnalistů udílí nám písemné kursy v mužnosti. Pokud to dělají jen tito kandidáti budoucího kriegspressekvartýru, nepůsobí to na nás velkým dojmem. To jsou ti, kteří budou statečnost popisovat a opěvovat, ale její provozování přenechají jiným. Uvažující o tom, co by bylo pro tento stát lépe, zda malá revise nebo velká válka, neměli jsme na mysli tyto bardy, které nic nestojí, sepíší-li o jednu frázi víc nebo míň, nýbrž dav bezejmeného lidu, jemuž válka by byla hořkou, krvavou a nadiktovanou skutečností. A kdyby se pro to nad námi kdokoliv a jakkoliv vyvyšoval, budeme myslit především na osudy tohoto lidu. Vytýká se nám snobismus — a vytýkají nám jej snobové papírové statečnosti.

Ale je v tom všem jedno podstatné nedorozumění. Zajisté, odvážili jsme se říci slovo pro to, abychom i my byli za určitých okolností ochotni k revisi; ale za jakých okolností? Dosud zde nejsou. Mluvíme o budoucnosti, která podle našeho rozumu může přijít snad za pět, snad za deset let, a na kterou máme být připraveni, poněvadž dobrá politika musí předem počítat se všemi možnostmi. Nebylo naším úmyslem pohnout československé vedení, aby za dnešního mezinárodního stavu revisi dobrácky a obětavě nabízelo. Máme na mysli jinou situaci. Povím, jakou.

Dnešní revisionismus, jak se kolem nás šikuje, je toliko zastřenou formou imperialismu. To je mimo jiné dostatečně dokázáno tím, že mu v čele stojí Itálie, ta Itálie, která by sama jedna z prvních musila své hranice podrobit opravě, kdyby se v Evropě věci měly přebudovávat podle zásady přísné spravedlnosti. Revisionismus, který je veden touto imperialistickou velmocí s výtečným žaludkem, jenž by ztrávil i oblázky, pokud jde o polykání cizího, nemůže mravně imponovat, a ustupovat před ním nebylo by ničím jiným než zbabělostí. Zajisté, kdybychom se vzdali třeba „pídě svého území“ (jak zní oblíbený termín „Národních listů“) jen proto, že si toho pánové Mussolini, Hitler a Horthy srdečně a třeba i hrozivě přejí, pak zasloužíme býti zařazeni jen někam do harému historie, kde není místa pro muže, a věnujme se raději pěstování květin nebo psaní básní a divadelních kritik — než řízení státu. Jestliže by některý z těchto dnešních revisionistů požádal o kus našeho území, pak opravdu, abychom se zdáním slabosti nevystavili dalším nárokům, jejichž skromnost by upadala, čím povolnější bychom se zdáli, nezbyvalo by nám odpovědět nic jiného, než co nedávno Poláci odpověděli Němcům: Přijďte si pro to! Právě pro budoucí dobro Evropy nikdo dnes nesmí zdáním strachu přilévát oleje do onoho plamene, který dnes v Německu plápolá. Není dovoleno německému fašismu poskytnout důkazy, že

dobře činí, když se tak bezuzdně oddává ideám násilí. Takovou revisi, vynucenou bázní, nepokládali by Němci za nic jiného než za aperitif před důkladným obědem. Tu nemůžeme nic jiného než požádati je, aby se rozpomněli na historii let 1914—1918, která sice také začínala šuměním jejich praporů a vlasteneckými písněmi, ale dopadla pro ně neslavně. A bylo-li by třeba, připravit jim znovu tuto historii.

Tuto imperialistickou revisionistickou situaci tedy i my rozhodně odmítáme. Tu by nám teprve musili dokázat, že jsou silnější! Ale napsali a uveřejnili jsme své články v přesvědčení, že může vzniknout i jiná revisionistická situace, které spíše bychom musili podlehnout, a sice proto, že by z ní nemluvil duch války, nýbrž duch míru. Té revise, kterou my máme na mysli, musila by se na příklad Itálie strachovat, ne ji přivolávat. Dojde-li k ní, bude tak odlišné povahy od toho, co dnes se vydává za revisionismus, že jistě bude marno potom hledat Itálii mezi revisionisty. Před duchem této revise neobhájila by povahu svého sídlení v jižních Tyrolích. Byla by to revise, která by nedělala ani italskou ani maďarskou ani německou politiku, nýbrž evropskou.

„Lidové noviny“ napsaly v nadpisu jednoho ze svých protirevisionistických článků: „Co se má revidovat? Revise by se nezastavila u států Malé dohody.“ To právě uvádí nám na mysl, že jde o nedorozumění mezi námi a našimi kritiky. Revise, o níž my přemýšlíme, zajisté by se nezastavila u států Malé dohody, poněvadž by u nich nezačínala. Dojde-li k ní, pak, jak jsme přesvědčeni, začne u velmocí, které samy nabídnou revidovat některé části mírových smluv, jich se týkající, a teprve, až mocní vykonají úlitbu bohům, přišla by řada i na státy Malé dohody. Bylo by tedy pochybené, kdyby některý z našich čtenářů, již nám dopisují, že v principu souhlasí s naším stanoviskem, usuzoval, že chceme vésti k přesvědčení, že je potřeba, abychom sami začali revisi nabízet, a kdyby se pro to exponoval. Revise hranic Malé dohody může se udát jen v rámci velké světové revise mírových smluv, která bude podnícena jinými, těmi, kdo v zájmu evropského míru budou ochotni o ní nejen mluvit, nýbrž na ni ze svého také něco obětovat. Revise nám neznamená, že Anglie a Francie dohodnou se s Německem a Itálií o kůži Malé dohody. Máme na mysli stanovisko dobrého Evropana, nikoliv stanovisko zlodějského Evropana, a zajisté si nepřejeme, aby Evropa byla vytápěna našim dřívím, zatím co jiní by si své zásoby lakomě udržovali. Počítáme s možností moudré revise, nikoliv takové, při které by státy Malé dohody hrály roli hloupého.

Že taková situace pro světovou, nikoliv imperialistickou revisi jednou nenastane, nemůže nikdo zaručit, i kdyby se dnes tvářil sebe rozhodněji. Z kolika nikdy nadělala už historie ně k d y nebo t e d'! Víme, jak neústupně se před deseti lety mluvilo o reparacích. Je tomu právě deset let, co Poincaré pro tuto otázku

vtrhl do Poruří. Vtrhl by ještě dnes? Nebyla už ustavení, týkající se reparací, tak důkladně revidována, že z nich nezbyvá téměř nic? To, co ještě na papíře zůstává, nebude nikdy splněno ani vymáháno. Z této historiky, jež přece také má vztah k mírovým smlouvám, je možno poučit se i pro budoucnost. Vidouce tuto změnu, kterou většina dlouho pokládala za nemožnou, musíme poněkud opatrněji zacházet s tvrzeními, že žádné jiné části mírových smluv nebudou nikdy měněny. Budou, jestliže se dojde k názoru, že klid Evropy nelze jinak zajistit. Potom jiní, mocní se odhodlají příkladem napřed a budou i po nás žádat oběti. Smíme před možností této situace tak důkladně zavírat oči, jak se nám prikazuje nyní v novinách? A zasluhuje opovržení ten, kdo na takovou možnost aspoň teoreticky připravuje, abychom nebyli zcela překvapeni a bezradní?

Opakujeme, že nelze vylučovat, že jednou Evropa bude se chtít bez války znovu uspořádat a že bude odstraňovat z mírových smluv to, co nevyplývá z účelnosti, nýbrž jen z touhy uložit poraženým tvrdý mír. Jsme sice se svými články považováni za záhadu, ale naše psychologie jest zcela prostá: chceme mír, a přemýšlíme, jak jej zabezpečit. Pařížský „Figaro“ napsal s posměšným úmyslem už před mírovou konferencí: „Tu a tam ještě slyšíme o lidech, kteří sní o Wilsonově míru.“ Znamená-li to lidi, kteří sní o míru spravedlivém, nevyhynuli ani r. 1933, a i vůdcové velkých států upadnou do této dnes ještě podezřelé společnosti, budou-li mít na vybranou mezi chaosem v Evropě nebo pořádkem. Jednoho dne nepochybně velmoci samy přijdou s myšlenkou revise, buď najednou nebo po částkách a nebudou se z ní vylučovat. To bude i pro nás zcela jiná situace, a obávám se, že neodolatelnější.

Mírová konference vytvořila sice mír, ale nesnažila se o usmíření poražených a přenechala tento úkol pozdější době. Patrně právě nejbližší desetiletí je tou dobou, která se o to bude musit pokusit. Už teď je viditelné, které věci se budou revidovat: budou se nově rozdělovat kolonie, a je spravedливо, aby se tak učinilo, neboť mimo před patnácti lety prohranou válku není důvodu, aby Německo jako jediná z velmocí bylo bez kolonií. Už vyskytují se důkladné známky toho, že se bude revidovat i dnešní stav ozbrojení a vůbec všechno to, co ještě po patnácti letech dělí státy na vítězné a poražené. Značně se také — zatím jen v myslích — revidovalo smýšlení o Anschlusu Rakouska k Německu. Kdysi o této možnosti řekl Beneš: „C'est la guerre.“ Nebudeme ho obtěžovat otázkami, zda by se dnes vyjádřil stejně kategoricky. O revisi válečných dluhů se také usiluje — a to by nebyla pro věřitelskou Ameriku stejně pronikavá revise jako pro evropské státy vzdání se toho nebo onoho kousku svého území? Nežádá se tu také — a dosti klidně — od Spojených států, aby obětovaly svá zřejmá práva? Anulování válečných dluhů, dojde-li k němu, vyvolá nepochybně otázku revise celkové. To už by pak nebyl dnešní italský revisionismus, působící dokonce trochu komicky a jako mluvení o provaze v domě oběšenčově. To by byl vážný pokus zabezpečit mír a pořádek, a velmoci by šly příkladem vpřed a všichni bychom se musili rozhodnout mezi politikou evropskou a úzce egoistickou. To by nebyl dnešní jednostranný revisionismus, na jehož pozadí lehko jest ukázati.

V době mírové konference napsal Keynes: „Starosti o budoucnost musily z každého Angličana na mírové

konferenci udělat dobrého Evropana“. Zda starosti o budoucnost budou mít méně vlivu na Angličany dnešní a zda se zastaví před dnešními Francouzi? Z jejich starostí o Evropu by pak vznikla ona revisionistická fronta, již podle našeho mínění jediné bychom byli něco dlužni: nikoliv fronta imperialistů, nýbrž těch, kteří se stali revisionisty proto, že jsou dobrými Evropany a kteří pro pokojnou budoucnost budou znovu zkoumat i své právo. Mohli bychom této fronty nedbat? Mohli bychom se jí posmívat?

Před touto možností nesmíme zcela zavírat oči. Nejsme ostatně z těch, kteří se musí revise smrtelně obávat. Podařilo se nám v celku tak uspořádat své věci, že nejsme Evropě pro smích ani k hněvu. O naše německé území nevznikla ani v nynějším revisionistickém tažení diskuse. Chtít pak od nás odloučit Slovensko mohl by jen někdo, kdo nijak nepokročil od časů Kolomana Tiszy. Obecně už byla uznána ne-li svoboda lidí (to nemůžeme tvrdit, díváme-li se na Německo, Rusko a Itálii), tedy aspoň právo národů, aby byly potlačovány svými vlastními tyrany. Vyhlásit revisi za tím účelem, aby nějaký národ byl podřízen cizímu panství, se už nikdo neodvážá. Navrácení Slovenska Maďarům nemůže ani v bujně revisionistické fantasmii být pokládáno za vážný námět. Za nepatrnou cenu mohli bychom se pak, kdyby nastala situace, o níž mluvíme, zbavit revisionistické debaty, pokud nás se týká. Jsou kusy území, bez nichž bychom se byli také obešli, kdyby nám je byla mírová konference nepřisoudila. A ponečť neznáme budoucnost, nemá se i se vzhledem na tato území pěstovat teorie o mystické nedotknutelnosti státního území. Mohli bychom mít jednou obtížně, až by bylo — pod tlakem těch, kteří by sami nabízeli ústupky — nutno veřejnost přeladovat zase na jinou tóninu, než jaké jsme jí zvykli.

F. Peroutka.

poznámky

Lid upisuje půjčku, úřady spí

Jakmile parlament schválil zákon o půjčce práce, svolalo si ministerstvo financí anketu o tom, jak se má půjčka propagovat. To už každý věděl předem, že propagace selže, neboť jakmile začne státní úřad anketovat, nevyjde z toho nic dobrého. Místo, aby byl jeden, dva úředníci ministerstva financí pověřeni agitační akcí, ovšem pod osobní odpovědností, ministerstvo anketovalo a podle toho to dopadlo: Neudělalo se pro půjčku celkem nic, ačkoliv za tři týdny se už skončí upisovací lhůta.

Jistotu vinu tu má ovšem také vláda. Neboť se řeklo, že všichni ministři budou zapřaženi do agitace pro půjčku, že budou mluvit do rozhlasu, že bude prezident republiky požádán, aby učinil veřejný projev. To všechno se však sevrklo na velmi učenou, ale jistě ne agitační přednášku předsedy vlády Malypetra v rozhlase, na radiový výklad ministra financí a na přednášku ministra Dr. Beneše, v němž půjčka práce byla jen jakási zámlínkou, aby ministr mohl upozornit občanstvo na všechna nebezpečí, jež na republiku číhají za každou státní hranicí. A víc nic. Prezident republiky o projev do rozhlasu požádán nebyl, neboť kdyby byl požádán, jistě by neodřekl. Tu jistotu můžeme mít proto, že prezident ví, co je to propaganda (poznal její účinnost za války), prezident sám bez požádání dal ministerstvu financí k dispozici heslo půjčky, sám se dal pro propagační účel filmovat, když podepisoval zákon o půjčce, a jistě by šel promluvit do rozhlasu, kdyby se mu o to řeklo. Heslo „Chtějí-li lidé pracovat, nesmějí peníze zahálet“, ražené

Masarykem, je jediné heslo, jež bylo půjčce dáno, a znovu je třeba zdůraznit, že spadlo ministerstvu financí, jež se mělo stát na dobu upisování půjčky velkovýrobou zvučných hesel, do klína bez jeho vlastního přičinění.

Dnes, kdy je úspěch půjčky práce už zajištěn, je možné kritizovat nečinnost ministerstva financí bez nebezpečí, že by tím byl nějak výsledek půjčky poškozen. Lid, drobní i velcí upisovatelé, pochopili lépe svou povinnost vůči státu a zajistili tak úspěch půjčky, než byrokracie, již byla půjčka svěřena. Tedy především co se udělalo: Ministerstvo, když byla půjčka vyložena, zadalo inserát všem denním listům, inserát, v němž byly zhuštěně podány podmínky a výhody půjčky. Ale jak ten inserát byl zadán! Ministerstvo to svěřilo Československé tiskové kanceláři a víc se o věc nestaralo. Jakoby nevědělo, že existuje spolek vydavatelů deníků, s nímž je možno jednat. Není to žádný výmysl, řekne-li se, že kdyby ministerstvo bylo jednalo s tímto spolkem, mohlo dostat inseráty v novinách za třetinu ceny; to jest mohlo mít místo jednoho inserátu tři, neboť noviny, které denně půjčce věnují mnoho místa v redakční části, byly by ministerstvu vyšly ve věci inserce vstřícně. Také by byly ministerstvu poradily, jak inserát upravit, aby to nebyla zdeřední vyhláška, ale moderní reklama. Pak ještě ministerstvo vydalo několik set tisíc letáků ve všech řečech, ale to je vše.

Kdo se o půjčku nejvíce zasloužil, byl tisk. Nesporně. Vzal do ruky sám propagaci a tu je třeba říci hodně nahlas, že se tisku nedostalo z ministerstvu financí jediného podnětu, že ministerstvo financí, které si mělo na tu dobu zorganizovat zvláštní tiskovou službu, budí dojem, jakoby o tisku vůbec nevědělo. Nedává ani žádných informací, protože podle jakési úmluvy úřední zprávy o tom, kolik se za týden upsalo, opatřuje pro ministerstvo vrchní ředitel Živnobanky. V ministerstvu se novináři na příklad nepodaří ani zjistit, kolik bylo zatím na půjčku přislíbeno úpisů, protože tento úřad si nevede ani pro soukromou potřebu přehled přislíbení, které jsou denně otiskovány ve všech novinách. Tisk měl také zájem na tom, jaký byl výsledek prvního upisovacího dne, protože tento den byl samozřejmým signálem k zahájení propagační akce. Nedověděl se však z ministerstva nic. Jediné, co tam věděli, že jedna pražská spořitelna upsala ten den 15 milionů Kč, a to se ještě nakonec ukázalo, že to bylo jen 12 milionů Kč. Tak je organizována zpravodajská a propagační akce.

Půjčka byla vypsána dne 30. března, ale jednalo se o ní dva měsíce předem. Ředitelství státního dluhu si jistě mohlo včas připravit tisk dluhopisů. Přes to však teprve 15. dubna vypsalo prostřednictvím ministerstva školství soutěž na grafickou úpravu těchto dluhopisů, takže upisovatel dnes dostane jen certifikát a teprve někdy po dvou, třech měsících mu bude vyměněn za řádný dluhopis. Psychologicky tu bylo ztraceno mnoho, protože zejména malí upisovatelé se tím odradí, uváží-li, že někde na venkově se budou musít starat o výměnu certifikátů za dluhopisy, znovu jezdit do města atd. Když Rašín dovedl za dvě noci vytisknout kolky na bankovky, mohlo jistě Ředitelství státního dluhu za měsíc opatřit dluhopisy, třeba bez umělecké soutěže a výpravy, ale skutečný cenný papír, který by upisovatel dostal rovnou při úpisu do ruky. Skutečnost, že státnímu úřadu trvá čtrnáct dní, než vypíše jen soutěž, volá tak říkajíc o pomstu.

Upisovatelům půjčky, pokud dluží daně, poskytují se značné výhody, a vláda doufala, že tímto způsobem získá peníze také na daňové nedoplatky. Berní administrativa měla dostat včas instrukce, jak se budou slevy daňovým dlužníkům provádět a měla také všechny dlužníky na to upozornit. Selhala však, jako selhala zatím vždy. Dovedla sice tyto nedoplatky nadělat, ale dnes nemá dost pružnosti, aby se chytila jedinečné příležitosti, zbavit se jich. Teprve v těchto dnech je berní administrativa hotova s přípravami k této akci a teprve nyní téměř na konci upisovací lhůty začíná rozesílat daňovým dlužníkům výzvy a výklady, jak by si měli lacino nedoplatky zaplatit. To, co se mělo dělat v prvním dubnovém týdnu, dělá se v posledním, jakoby upisovací lhůta pro půjčku měla trvat ještě dva měsíce. Pro vládu mělo by to být naučením, jak každá dobrá myšlenka je málo platná, není-li dobře připravena administrativně.

V Praze se přece jen o půjčce ví, banky samy rozesílají prospekty a urgencye, všude jsou vývěsky zvoucí k upisování. Ale

venkově o půjčce neví nic, protože ministerstvu nestálo za to ani to, aby vydalo plakát. Ve velkých okresních městech kolem Prahy není jediné vývěsky, která by půjčku stále občanstvu připomínala a na Moravě i na Slovensku se vůbec o půjčce neví v celých krajích — ostatně podle toho také vypadá na Slovensku výnos půjčkov. Ale nedělají pro půjčku na venkově nic ani okresní hejtmáni, kteří přece měli být pod osobní odpovědností přibráni do služeb pro půjčku. Dovedli to dělat za války pro c. k. rakouské půjčky, měli tedy agitovat i teď. Ani obecní starostové nebyli zainteresováni. Kde se ve velkých městech nechopili věci z vlastní iniciativy, neudělalo se nic, ačkoliv tu byla příležitost rozpoutat mezi městy a obcemi revnivost, které město víc upíše. Osvětlové spolky, učitelé, hasičské sbory, tělocvičné jednoty, cirkve — to vše mělo být přibráno ke spolupráci a jistě by nebyl nikdo odmítl. Zase však nic, nikdo je nevyzval, nikdo jim nedal propagační materiál, podněty, direktivy, nic.

Nedělá se ani mravní nátlak na upisovatele, a přece je jich dost takových, u nichž to byl jediný prostředek, jak je k upisování přimět. Když na příklad takové společenstvo stavitelů v Praze, společnost milionářů a bohatců, upsalo na půjčku 50.000 Kč, zatím co pražští strážníci upsali půl milionu Kč, mělo se hodně srozumitelně pražským stavitelům říci, že jejich úpis nestačí. Mělo se jim připomenout, že jde o půjčku investiční, tedy o stavby, které oni budou provádět a budou z nich mít zisk, mělo se jim připomenouti, že jejich bohatství vzniklo zejména ze státních dodávek a z prací pro stát a že jsou tedy povinni nezůstat v úpisu za dělnickými závodními výbory nezaměstnaných továren! Kdo ví však, sleduje-li vůbec ministerstvo s tohoto hlediska úpisy.

Na štěstí pro stát, zklamaly jen úřady, ale nezklamalo občanstvo. To upisuje jednak z obětavosti, jednak — to ti bohatí — z poučení, kterého se mu právě dostalo z Ameriky a z ciziny vůbec. Československá koruna má důvěru a půjčka dobře dopadne. To však nesmí být důvodem, aby úřady, až bude vše skončeno, nebyly volány k odpovědnosti!

Poslanci a voliči

Angličtí i francouzští socialisté zápasí v poslední době s problémem, jak zavést jednotu mezi kolektivní vůli strany a postupem jejich parlamentních zástupců. Na západě, kde poslanci nejsou, jako u nás, vázání imperativním mandátem, to prakticky znamená, jak omezit jejich svobodu a jak ji co nejtěsněji svázat směrnicemi sjezdů stran.

Otázkou tou se zabýval velikonoční sjezd francouzské sociální demokracie v Avignonu, na němž se měl vyřídit rozpor mezi většinou voličů na jedné a mezi většinou poslanceckého klubu na druhé straně. Sjezd skončil formálním vítězstvím voličů, oně tak zvané kolektivní vůle, a porážkou poslanců, kteří se však úmyslně zdržovali debat, jevíli málo chuti k pokání a nemají, jak se zdá, v úmyslu svou parlamentní taktiku měnit. Rozpor vznikl při hlasování o rozpočtu, zvláště o vojenských úvěrech, kdy se socialistická parlamentní frakce rozštěpila. Většina poslanců hlasovala s radikální vládou Daladierovou, menšina proti. Rozpory se přiostrily tak, že Léon Blum, předseda parlamentního klubu, a Vincent Auriol, jeho tajemník, se vzdali svých funkcí. Na avignonském sjezdu pak vystupoval Blum jako svědomí strany a ztělesnění její kolektivní vůle, a Renaudel jako vůdce odbojných poslanců. Blumova resoluce byla velikou většinou přijata, kdežto Renaudelova odmítnuta, ale tím ovšem otázka rozřešena nebyla. Rozpor trvá a ohrožuje jednotu strany.

Celý ten rozpor se v podstatě točí kolem starého dilematu socialismu, zdali a do jaké míry může socialism opouštět revoluční taktiku a podporovat nebo mít účast na nesocialistické, levě měšťanské vládě. U nás je ono dilemma v praxi dávno rozřešeno: socialisté se vytrvale účastní vlád nejen levě měšťanských, nýbrž i národně koncentračních. Za války tak činili i socialisté francouzští, ale po válce tam dilemma znovu ozlilo. Francouzi si z něho pomáhají tak, že občas revolučnost nahrazují parlamentní oposičností. Tímto způsobem dokazují před svými voliči, že se nekompromitují paktováním s kapitalismem a že udržují neporušenou čistotu doktriny. Tato měnivá taktika je snad agitačně prospěšná, ale s hlediska celkové politiky a jejich konečných výsledků často velmi problematická. Podle většinově demokratického principu není ve Francii možná čistě socialistická vláda. Levicová vláda je možná jen koalici s radikálními sociály, byly-li by volby levici příznivé. Obě na levici nejdůležitější strany si však ještě dostatečně neporozuměly, tak

aby mohly vytvořit vládu pevnou a trvalou. Je ještě v paměti neslavný konec levého kartelu r. 1926, brzy po volbách. Je to historie pro francouzský politický život typická. Voliči hlasují pro levice, t. j. pro radikály a socialisty, a čekají, že se něco stane. Ve znamení tohoto velkého očekávání se utvoří kartel levice, nastolí se radikální vláda, podporovaná socialisty. Ale součinností se brzy drobí pod zkouškami praktické politiky. Socialisté couvají, a radikálové jsou nuceni hledat čím dál víc podporu na pravici. Výsledek je, že z levicového, nebo aspoň kompromisně levicového programu se neuskuteční nic, voliči jsou zklamáni, politické kyvadlo začíná zpětný pohyb směrem na pravo a příští volby zpečetí porážku levice a vysadí do sedla vládu pravou — jestliže ovšem tato vláda pod jménem vlády koncentrační nepřišla už před volbami, jak se stalo po selhání kartelu v roce 1926.

Zdá se, že v parlamentním klubu je v poslední době snaha zabránit opakování této typické historie a podporovat radikální vládu i za cenu jistých socialistických nepopulárních ústupků. A zdá se, že u poslanců, kteří sledují tuto taktiku, rozhoduje zejména ohled na mezinárodní situaci, což je velmi potěšitelné, protože tento ohled nebývá ve Francii domovem. Socialismus má odpovědnost nejen vnitropolitickou, nýbrž i mezinárodně politickou, zvláště dnes. Francouzští socialističtí poslanci pochopili, že by nebylo rozumné porážet levicovou vládu v době, kdy se fašismus zmocnil Německa a kdy se pokouší o Rakousko. Jsou ovšem pohotově kritičtí — Renaudel se jim na avignonském sjezdu bránil — kteří srovnávají tuto taktiku s politikou „menšího zla“ německé sociální demokracie a posmívají se francouzským socialistům, že dopadnou stejně jako Němci. To jsou ovšem kritičtí, kteří nerozeznávají barvy, kterým všecko, co je na pravo od komunismu, je bílou reakcí, kteří nevidí rozdíl mezi Papenem a Herriotem nebo mezi Dollfussem a Daladierem. Francouzští a němečtí, resp. rakouští, sociální demokraté stojí tváří v tvář jiným politickým silám a jiným poměrům, které nelze srovnávat. Komunistická primitivnost je ovšem z agitačních důvodů srovnávat a ztotožňovat bude. Nervosita, kterou ve francouzské straně vyvolal postup poslanců v parlamentě, skutečně z velké části pochází, jak se zdá z komunistické agitace. Jeden delegát to v Avignonu přímo řekl a uváděl to jako důvod, proč poslanci mají změnit taktiku. Této agitaci je však nutno se umět ubránit. Rozumí se ovšem samo sebou, že nejlepším způsobem obrany pro socialistu jest, přijít před voliče s jistými politickými výsledky, a k tomu je potřeba porozumění stran, které jsou dále na pravo. Nelze všechny nesnáze boje s komunistickou agitací skládat na hlavu sociálních demokratů.

Jsou, jak vidět, jisté obdoby mezi problematikou socialismu ve Francii a u nás. Také v naší sociální demokracii se sem tam začaly ozývat úvahy, zdali by nebylo lépe jít do opozice. Mezinárodní situace však přikazuje pravý opak: držet pevně každou posíci.

Zd. Smetáček.

Má demokracie smysl pro propagandu?

Jest zajímavé, že diktatury — ať levé nebo pravé — mají velký smysl pro propagandu. Viděli jsme to nejlépe v posledních týdnech v Německu; jakmile se dostal k moci Hitler, rozehrálo se Německo na široké klávesnici propagandy. Podobně jest tomu i s SSSR, nehledíme-li k fašistické Italii; zájem o pětiletku nebyl vytvořen jen jejím obsahem, ale také propagandou, kterou dovedou jí Rusové dělati. Tím se stává, že česká duše obdivuje mnohé, co vytvořilo sovětské Rusko na poli techniky, a neví při tom, že v mnohém česká technika vytvořila díla, která by zasluhovala neméně pozornosti, než výsledky ruské pětiletky už proto, že český člověk ve svém životě se bude setkávat více s prací české techniky, než s Dněprostrojem, než s Magnitogorskem. Je docela možné, že jsme mohli mít levnější údolní přehradu na Dyji, kdyby někteří lidé u nás byli se o ní zajímali více, než o Dněprostroj. Mnohý český intelektuál, který dovede vyprávět, jak to chodí na sovochozech a kolchozech, byl by na rozpacích, kdyby měl říci něco o českém zemědělském pokusnictví. Mnohý z těch, který ví, co chce udělat Rusko ve své rozhlasové pětiletce, neví, jak jest organizována československá rozhlasová síť. Mnohý komunistický redaktor, který dává do tisku sentimentální obrázky spokojených dětí v SSSR, neví, že přes velké potíže i my vybudovali celou řadu institucí, kde jest hodně spokojených dětí; tak mohli bychom vypočítati celou řadu příkladů a případů, svědčících o tom, že náš člověk se mnohdy vyzná více v tom, co dělá Rusko, než v tom, co dělá stát, jehož jest občanem. Nebylo by však správné sváděti vše jen na tento druh lidí. Ne. Příčina jest v tom, že demokratický systém nedovede dosti propagovati svoji práci. Poznáme to i v malíč-

kostech; v našich biografech vidíme sice Hitlerovy SA oddíly, vidíme život a práci fašistů, ale jak málo v našich biografech vidíme na projekční ploše to, co se děje u nás. Diktatury dovedly pochopiti, co znamená film, rozhlas, gramofonová deska. Demokracie má svoji povahou práci daleko obtížnější, než diktatura; její vliv na veřejné mínění jest daleko obtížnější. Diktatura má k dispozici prostou moc; tím větší povinnost má demokracie přesvědčovati. Demokracie by se měla od diktatur učiti smyslu pro propagandu, tím spíše, že jde o propagandu dobré věci.

V. G.

Nacionalismus by se nemusil rozčilovati

Naši nacionalisté se příliš rozčilují, a to škodí. Hodně z toho rozčilování by si mohli při dobré vůli ušetřiti. Tak se na př. stalo, že se nacionalistický tisk velmi rozčiloval nad tím, že na severu státní návladní se účastní činnosti hakenkreuzlerů; přirozeně se kladly hned otázky: Jak jest tohle možné? Proč se to trpí? Vysvětlení bylo však prosté: nešlo o státního návladního; to si jen tak poplel redaktor vlasteneckého listu, který nevěděl, že Reichtsanwalt není státní návladní, ale prostý advokát, který není státním zaměstnancem a může proto — má-li již takový vkus — býti i hakenkreuzlerem. Vidíme v tomto případě, že naši nacionalisté by se nemusili tak rozčilovati, kdyby uměli lépe německy. — Jiný případ: Nacionalistický tisk často lomí rukama nad tím, že tu či onde se dostali do konfliktu Češi a Němci, že z toho byla hádka, kterou nacionalistický tisk dovedl náležitě přibarviti, aby vyličil, jak ti zlí Němci nedají hodným Čechům pokoj. — Jest dobře si všimnouti času a místa těchto incidentů; místo: hospoda, bar; čas: 3—5 hodin ráno. Mravní poučení: nacionalistický tisk by měl poučiti svoje horkokrevné čtenáře, aby buď chodili spat se slepicemi, nebo — nechtějí-li jít brzy spat —, aby k 3.—5. hod. ráno, ať již v hospodě nebo baru, nebo na ulici na cestě z hospody nebo baru, neřešili národnostní problémy, zejména když u druhého stolu sedí Němci. A píše-li již nacionalistický tisk o takových konfliktech, nechť má aspoň tolik vkusu — když nic jiného — a referuje o těchto srážkách pozdě k ránu v rubrice denních resp. nočních událostí velkoměsta, a ať z toho nedělá problém soužití Čechů a Němců.

V. G.

Půjčka práce a cementářský kartel

Již léta zabývá se vláda zákonem zakročiti proti výstřelkům kartelů. V poslední době utvořil se pro celou Československou republiku cementářský kartel. Kartel oznámil dne 22. března 1933 svým odběratelům, že ustanovuje cenu za 100 kg cementu Kč 22.—. Přípisem ze dne 11. dubna 1933 sdělil zvýšení ceny na Kč 28.— pro 100 kg. Zvýšení ceny stalo se v době, kdy byla již vypsána půjčka práce. Kartel bude tedy těžiti v první řadě na upsané půjčce, ježto pro každou práci z půjčky práce jest třeba cementu, ať se jedná již o stavby pozemní, vodní, silniční atd. Cement tvoří při všech pracích značnou část nákladu. — Kartel využívá smělým způsobem dané příležitosti a hodlá neoprávněný zisk zinkasovati.

Uvážíme-li, že v ČSR. se spotřebuje asi 200.000 vagonů cementu, resultuje pro cementárny plus zisk Kč 120.000.000.—. Tento zisk by tvořil značné procento upsané půjčky. Jest povinností vlády, aby ihned proti kartelu zakročila. EmBe.

politika

J. E. Šrom:

Jak vypadá nesvoboda

II.

Na venkově.

Ještě horší, ba daleko horší jsou obrázky nesvobody na sovětském venkově. Nesvoboda sovětského rolníka nabyla zvláště ostrých forem za posledních let, ač svobodným nebyl ruský mužik vlastně nikdy. Nevolnictví carské pronásledovalo jej až do počátku revoluce a nyní, po krátké době několika prvních let, kdy se provádělo živelní dělení půdy a při tom produkovalo celkem málo, je pronásledován nevolnictvím novým, kolchozním a sovochozním.

Bylo by třeba vylíčit celé dějiny nesvobody ruského mužika, abychom názorně viděli, jak málo se za sovětské revoluce, ve státě „dělníků a rolníků“, pro svobodu rolníka učinilo. Vždyť vlastně celý dosavadní vývoj sovětské revoluce a sovětského státu není nic jiného než snaha „vyřešiti poměr města k vesnici, dělníka k rolníku“, uvésti do snesitelného stavu stálý boj těchto dvou základních tříd ruské revoluce. Průmyslový proletariát, rozuměj komunistická strana, ujal se v revoluci vedení, cítí se způsobilejším k reorganizaci státu než 82 procent zemědělského obyvatelstva, diktuje mu svou vůli a snaží se táhnouti rolnictvo po svých cestách za sebou, ať již chce nebo nechce. Žádná reforma zemědělská v SSSR, žádný návrh reorganizační nevyšel za 15 let revoluce z rolnictva samého, nýbrž vždy z města, z dělnictva, z komunistického vedení. Původní rekvisice nadiktovaných kontingentů za válečného komunismu, potomní naturální daň, později tvoření zemědělských artělů a komun, nakonec pak za pětiletky tvoření kolchozů a obrovských sovchozů s novými opět normami daní, pevných kvot dodávek nejen co do množství plodin, nýbrž i co do doby ozdání, s politikou směrnyh cen na produkty zemědělské, cen až hříšně nízkých — to všechno na sovětského rolníka přicházelo vždy jako překvapení shora, jako diktát provázený harašením zbraní a hrozbou, persekucí, zničením existence, nepodrobí-li se.

I za nové hospodářské politiky byl rolník, pokud prodával své přebytky na volném trhu, považován za vyssavače, parazita, kulaka, vyřiducha. Stát omezoval i v této době relativní volnosti jeho hospodářskou svobodu jednak tím, že vložil do rukou místních orgánů ohromnou libovůli co do zdaňování, jednak ztěžoval realizaci rolníkovy produkce na volném trhu třeba jen odpíráním přepravy, vymáháním neobyčejně vysokých poplatků trhových a podobně. Ale doba tato byla přímo rájem proti tomu, co následovalo v éře poslední, kdy přikročeno bylo ke kolektivisaci zemědělské výroby a k vymycování individuálního hospodářství, zejména většího, k oné pověstné již „likvidaci kulaků co třídy“. Počítal-li v r. 1927 původní pětiletý plán s 20 procenty kolektivisace během celých příštích pěti let, měl asi na mysli kolektivisaci dobrovolnou. Co však koncem r. 1929 vskutku bylo na poli kolektivisace prováděno, to nemělo s dobrovolností vůbec nic společného, to bylo organisované, široce založené násilí a nové vyvlastnění rolníků, kteří revolucí jakž takž se ke kousku půdy dostali. Že bylo zde uplatněno v první řadě násilí, doznal i sám Stalin, když 2. března 1930 vzkřikl svým památným článkem do vlastních řad, že je zapotřebí z toho hrubého kolektivisačního rozmachu trochu vystřízlivěti. Následovalo pak jisté uvolnění, také odtok z kolchozů byl značný, ale nový nápor na rolníky nastal brzy potom znova. A nejen nápor přímý, nýbrž i silný tlak nepřímý. Kdo byl mimo kolchoz, byl tísněn břemeny tak, že musil být opravdový hrdina, aby nápor vydržel.

A likvidace kulaků? Nebylo většího, brutálnějšího kroku en masse, než právě tato likvidace. Ona znamenala nucené stěhování národů, neboť zde se jednalo i s rodinami o pohyb neméně než 15 milionů lidí, kteří bez jakékoliv předběžné lhůty, bez jakéhokoliv upozornění byli hrubě, násilím a brutálně donuceni, aby opustili všechno, co si za dlouhou řadu let těžkou prací vydobyli a šli, polonazí a bez prostředků, kam je oči povedou. Že docházelo k truchlivým scénám, k roztržení rodin na řadu dílů a rozptýlení jich do nejrůz-

nějších částí říše a v důsledku toho všeho pak k aktům nejdivočejší msty, sabotáže a násilí, je při charakteru bolševické i protibolševické nenávisti jen logický průvodní zjev. Usedlosti byly zapalovány, sady ničeny, dobytek vybíjen, jen aby se nic nedostalo do rukou těch, kdož přišli kulaky likvidovati. Zbytek vesnice obyčejně po takové proceduře utvořil kolchoz, přivlastnil si, co po kulacích zbylo, ale sám se při tom snažil, aby do společného kotle přinesl z vlastního co nejméně. Rozptýlení kulaci ovšem nezaplavili pouze severské oblasti lesní a místa obvyklé deportace. Mnozí z nich odešli bez boje do cizích končin, do Sibíře, střední Asie a na Daleký východ, a tam si hledali novou existenci. Stali se z nich leckde nádeníci, leckde průmysloví dělníci, někde dokonce členové kolchozů. Ale ani zde nemají odpočinku. Druhá pětiletka začíná totiž „čištěním“ kolchozů od živlů třídně nepřátelských — neboť kolchozy se dosud nijak nepřičinily o zvýšení výroby. Stalin dal nový povel k potírání třídního nepřítele, který prý se do kolchozů skryl a nové pronásledování je nyní v proudu. Kolchozy mají být na této etapě učiněny bolševickými, mají z nich býtí mocí vyrváni ti, kdož v nich našli útočiště před úplným zánikem a kdož prý vlastně počiny sovětské vlády sabotují. Při tom samy sovětské orgány udávají, že je jich pouze 5 až 7 procent rolnictva. A tak pronásledování začíná znova; z Kubáně a severního Kavkazu přemísťují se na sever celé kozácké vesnice — bohatý kozák je vlastně synonymem kulaka — třídní nepřítel je deptán, porážen, ničen, doktrina triumfuje, ale pole jsou při tom neobdělána, plna plevele, že vůbec nelze poznati, co je na nich pěstováno, traktory polámány, sýpky prázdné. Vláda snaží se však rolníka sešňerovati ještě více. Nemá k němu už důvěry a nesvěří kolchozu ani traktor, nýbrž dá jej k dispozici speciálním motoro-traktorovým stanicím a tyto teprve jej rolníku a kolchozu půjčují, resp. provedou mu polní práci za příslušnou kvotu sklizně. Při tom vláda dosadí do těchto stanic přímé expositury státní politické policie, pověstné OGPU, aby bylo na kolchozy, a zemědělské obyvatelstvo vůbec, stále a soustavně dozíráno. Stíží se současně přechod z jednoho kolchozu do druhého, přísně se reguluje odchod z vesnice na saisonní práce do měst, kolchozu se nařídí přesně kolik čeho musí pěstovati, kolik musí zasítí na jednotku plochy, kolik musí odevzdati z jednotky plochy, v který měsíc a v který týden toho měsíce odevzdání musí býtí provedeno, jakou normu smí si rolník ponechati ke své spotřebě, kolik musí dávatí obroku svému dobytku — a máte obraz svobody dnešního sovětského rolníka téměř úplný. A když rolník, ať kolchozní či samostatný, všechno to vykoná, když dá, co je císařovo císaři, a to v celém velkém okrese, pak se tomuto okresu milostivě dovolí, aby zbytky své produkce, jsou-li jaké, volně prodával za tržní ceny na kolchozním bazaru. Až tak daleko jde svobodomylnost těch, kdož 82 procent sovětského obyvatelstva dnes usměřňují k socialismu!

Vypadá tedy dnes nesvoboda na sovětském venkově tak, že rolník je vskutku hlídaným, úplně nesamostatným nevolníkem, nemajícím vlastní půdy, ani vlastní produkce rostlinné a živočišné. Klesá na stupeň hlídaného a strážného nádeníka, kterému se platí ze společné pokladny kolchozu za počet odpracovaných dnů, většinou v naturalích, podle obecně stanovené normy. Nesvoboda tato nutí pak ovšem takového rol-

níka k tomu, aby obcházel řadu ustanovení, aby snažil se uchytiti si větší normu než je předepsána, aby z nouze odcizoval tajně ze své vlastní sklizně, aby zkrátka byl občanem špatným. To pak se přímo odráží na celkovém běhu státního mechanismu, brzdí jeho kola a v důsledku toho znova pak vyvolává podráždění vládnoucích, krutost, persekuci. Začarovaný kruh!

A ostatní?

Zbývající skupina obyvatelstva, tedy zejména sovětské úřednictvo a státní zaměstnanci, příslušníci tak zvaných svobodných povolání — při sovětské nesvobodě ani tato povolání nejsou svobodnými, jak dále uvidíme — a ostatní obyvatelstvo městské, náležející k inteligenci, jsou na tom co do svobody ještě mnohem hůř, než vrstvy, o nichž právě byla zmínka. Již okolnost, že na člověka vzdělanějšího a inteligentního působí každé omezení jeho svobody mnohem silněji než na člověka primitivního, ukazuje, že zejména situace příslušníků tříd vzdělaných a před revolucí sociálně lépe postavených, je v sovětském státě o to obtížnější a nesnesitelnější, oč jsou tyto vrstvy vládnoucí skupině i ideově vzdálenější, než třída dělnická a rolnická. Samo oficiální právo sovětské odlišuje třídu inteligence silně vůči dělníkovi nebo rolníkovi a uvaluje na ni nepoměrně vyšší břemena. Jak teprve pak skutečná praxe sovětská! Ani nejvíce loyální sovětský učenec, inženýr, lékař, umělec, advokát, ale ani řemeslník nebo hokynář — obchodníků skutečných již tam vůbec není! — není si jist, s které strany a kdy se naň oboří sovětské administrativní, finanční nebo dozorní orgány, aby mu uložily nové povinnosti, nebo zakázaly leccos, co dosud bylo povolováno nebo trpěno. Tito lidé přímo ze zákona platí vyšší činže, vyšší ceny za zboží přidělované, pokud vůbec mají nárok na přiděl, mají stížen přístup do škol, platí progresivní daně, jsou na nich hrubě vymáhány úpisy na každoroční státní půjčky, jsou jen výjimečně voleni do samosprávných těles, jsou zkrátka již po více než patnáct let stále v jakémsi výjimečném stavu a při tom bez vyhlídky, že někdy pro ně nastanou normální doby, kdy budou — neříkám ani svobodni — nýbrž ve své nesvobodě aspoň na roveň postaveni obyvatelstvu ostatnímu. Při tom stále jsou podezírání z nejhoršího, jsou stále označováni za třídní nepřátele a škůdce, stále nad nimi visí hrozba persekuce, vypovězení, vyhnání do koncentračního tábora, vězení, ba i smrti. Přčetné sovětské procesy proti tak zvaným škůdcům, které byly insceny v posledních šest, sedm let s velikou vnější okázalostí a plným propagačním využitím materiálu, který vynesly na povrch — přivedly nakonec k tomu, že vrstva sovětské inteligence, rekrutující se ze starší generace, je dnes v naprosté nervositě a netroufá si ve většině případů vůbec převzít v sovětském hospodářském životě nějakou odpovědnou funkci z obavy, že při první příležitosti bude smetena hrůzným uraganem hromadného teroru, jenž z toho či jiného důvodu, pro ten či jiný účel vyžádá si svěžích obětí.

Nedávno provedeným řízením pasovým, kdy každý sovětský občan a v první řadě občan městský byl nucen projít registračním řízením úředním a opatřiti si nový sovětský pas, bylo veškeré městské obyvatelstvo uvedeno v bezprostřední a osobní závislost na úředním aparátě městském. Kdo neměl veřejného zaměstnání, kdo byl při této registraci uznán za zbytečného v daném městě, kdo byl úřadu nepohodlný pro

svůj sociální původ, nebo dokonce podezřelý, ten neobdržel žádný pas a musil opustiti město, kde žil třeba od narození po celý svůj život. Pro příště ani návštěva příbuzných a známých ve městech nebude věcí snadnou, neboť jest vázána na povolení úřadu, který nutnost cesty do velkoměsta musí zvlášť potvrditi. Sovětský tisk zvlášť jásal, když byl vydán tento výnos o „očišťení měst“ a prohlašoval, že teprve nyní bude jejich zevnějšek odpovídati charakteru státu a bude dokonale proletářský. Když ovšem je ztíženo cestování do vlastních měst, je tím spíše zabraňováno cestování do ciziny. Již po delší řadu let, přibližně asi od roku 1927, je téměř nemožno prostému sovětskému občanu, aby se dostal do ciziny. Zákaz vydávání zahraničních pasů byl několik let absolutní. Teprve nedávno byl změněn v tom smyslu, že vydává se zahraniční pas tomu, kdo jede do ciziny na trvalý pobyt, totiž odchází dobrovolně do emigrace, při čemž však za pas musí zaplatiti osoba původu dělnického 500 amerických dolarů, osoba původu jiného dvakrát tolik, rozumí se v dolarech. Ovšem ani za takových okolností není propuštěn ze SSSR každý, kdo o to požádá, nýbrž jen ten, kdo politickému úřadu jinak nestojí v cestě. Tímto ustanovením mají býti vyčerpány ještě ty zbytky ukrytých valut, které snad zůstaly některým zručným nepmanům z doby konjunktury za nové hospodářské politiky. Dělník, jenž by měl 500 dolarů, se v sovětském státě dnes vůbec nenajde.

Ovšem v atmosféře celkové nesvobody vyskytnou se občas, ale velmi zřídka, záblesky jistého uvolnění. Byly na příklad doby, kdy lékařům byla zakázána ve městech soukromá praxe a kdy byli mocí nuceni jíti na venkov do nově tvořených kolchozů. Později tento nátlak pominul. Také persekuce vysokoškolských profesorů v roce 1930, kdy politická policie vzala si na mušku zejména sovětské historiky — nemarxisty — Platonov, Ljubavskij, Tarle a jiní — později přestala a nastoupilo dosti patrné uvolnění. Stejně tak pokud jde o inženýry, právníky, umělce výtvarné, divadelní a jiné, nebo o spisovatele-nekomunisty, byli jsme svědky sice různých fází a modifikací nesvobody, ale ani jediné fáze naprosté svobody. Svoboda tisku, mínění, přesvědčení, smýšlení je v SSSR s nejvyšších míst prohlašována za buržoasní přežitek a podle toho se s ní také jedná. Ba došlo se v některých případech i do přímých zrůdností. Tak na příklad není dnes již žádným tajemstvím, že státní politická správa, která na základě různých podezření drží ve vazbě, nebo dopraví do koncentračního tábora nějaké sovětské odborníky, hlavně ovšem inženýry, ráda tyto specialisty po určité době vazby dodá nějakému státnímu podniku nebo trustu na práci a bere za to od tohoto podniku jistý plat. Obyčejně věc se má tak, že OGPU přímo offeruje podniku svého zajatce, smlouvá se o ceně a propustí jej na práci teprve tehdy, když podnik na finanční podmínky transakce přistoupil. Pravidelně nabídne podnik určité služné podle kvalifikace odborníka — neboť jsou to osoby celkem v odborném světě známé z dřívější své praxe — jako by si najímal sílu svobodnou a OGPU si vymíní z tohoto služného polovici pro sebe. Pracuje pak dotyčný vězeň na svobodě za poloviční plat. Je při tom rád, že nemusí dřepěti v koncentračním táboře; podnik je rád, že má obsazeno místo svědomitým odborníkem (takový zajatec pracuje zvlášť svědomitě, aby snad nebyl vrácen OGPU) a všemocná instituce policejní má mimořádný příjem. Tedy spokojenost na všech stranách! Podotýkám, že

takový osud stihl zástupce jedné z největších československých firem.

Nemohu zde přejíti ještě přes jeden konkrétní případ, tentokrát jakési sovětské blahovůle. Znamení odborník textilní, spolužák Krasinův, byl pro jakési technické nepořádky ve velkém textilním trustu odsouzen k nejvyšší výměře trestu. Tak se ve SSSR říká trestu k smrti. Krasin byl tehdy velvyslancem v Paříži a dalo velkou námahu přátelům odsouzeného, aby mu Krasin vymohl u předsednictva CIKU milost. Trest byl změněn v desítiletý žalář. Odsouzenec zmizel za mřížemi. Asi za dvě léta jsem jej najednou potkal — ve foyeru Uměleckého divadla v Moskvě. Na udivený dotaz odpověděl, že byl z vězení vyžádán významným trustem, aby organisoval textilní průmysl v Turkestanu. Je tam již rok a nyní byl služebně poslán do Moskvy. Zašel si do divadla, neboť již pozítří zase jede zpět a veze s sebou i rodinu. Jsem jist, že dnes dotyčný odborník hraje velmi významnou roli v sovětském textilnictví, ač ještě neuplynulo deset let od jeho odsouzení. Takových šťastlivců je ovšem málo, neboť není každý spolužákem Krasinovým, a mimo to Krasin již dávno zemřel.

Bylo by třeba v této souvislosti zmíniti se o řadě zjevů, jako na příklad o „dobrovolnosti“ sovětských státních půjček, jež spočívá v tom, že každému dělníku a úředníku se bez skrupulí sráží z každého měsíčního platu určitá část na příspěvek odborové organizaci, na různé veřejné podniky a také na půjčku. Systém je dnes již tak dokonalý, že „dobrovolné“ upisování půjčky je vlastně dodatečným regulérním zdaněním. O sovětské nesvobodě svědčí zajisté i to, že na příklad nejsou do dneška dovoleny tak zvané moderní tance, jako tango, foxtrott a podobně, a že jen hříšní a úpadkoví cizinci je smějí tančiti v několika přepychových hotelích. O nesvobodě svědčí dále, že sovětská občanka, která se provdá za cizince, je zrádkyní velikého díla proletariátu, neboť přechází do tábora třídních nepřátel. Soudruh Kutuzov, člen CIKU, když odůvodňoval určité administrativní kroky státu proti takovým nehodným dcerám sovětské vlasti, řekl povýšeným hlasem, že každá sovětská občanka, provdávající se za cizince, je vlastně úplně rovna nejhorší prodejné děvce! Divil jsem se velmi, že zástupcové cizích států neprotestovali proti tomu, aby oficiálně byla zneuctována sovětským vládním nařízením a řečí člena vlády každá žena, která se stane legální manželkou cizince a tedy cizí státní příslušnicí! Sovětský dekret totiž určuje, že každá podobná žena musí okamžitě opustiti SSSR, z něhož je vypovězena.

Ze všeho toho, co jsem zde vylíčil, je aspoň zhruba patrné, že sovětský život se ideálu svobody za všechna léta svého trvání nepřiblížil ani o píď. Diktatura, to neznamená v SSSR jen slovo nebo frázi, to je tvrdá skutečnost, která nezná smilování ani nějakých odstínů. Zachvacuje do svého drsného objetí všechny a všechno, vytváří ovzduší nejpodlejšího donášečství a udavačství, největší krutosti proti svým odpůrcům, ale také nejzáleudnější podezřívavosti proti těm, kdož by za obyčejných okolností ani odpůrci nebyli. Svou teorií organisovaného násilí proti třídním odpůrcům dopouští se zjevných přehmatů na individuích zřejmě nevinných, jen aby byl vyvolán stav, kdy veškerá veřejnost dostává se do jakési vibrace úděsu a strachu. Také vskutku „strach“ je dnes nejsilnějším spolu-

vládcem bolševiků, strach, který nevzniká hned, jakmile se nechráněný člověk dostane do sféry života v SSSR, ale který nevyhnutelně nastupuje i u lidí absolutně čistých a svědomitých, jakmile přijdou v bezprostřední kontakt s hrůznými událostmi kolem nich. Tento patologický stav duševní v sovětské veřejnosti velmi názorně zachytil ve svém dramatu „Strach“ sovětský spisovatel Afinogenov. Ovšem v závěru svého díla přišel k vývodu, že strach není hybnou pákou všech činů sovětských občanů, jak se snažil dokázati jeden z hrdinů dramatu, starý učený profesor, ale tento vývod byl spíše diktován právě zase strachem autorovým, aby snad nepřišel k důsledkům, které by byly vládnoucí skupině a instrumentu sovětského teroru nepřijemny.

Zůstává faktem, že nikde na světě nenalezneme tolik zakřiknutých lidí jako v sovětském státu, nikde tolik podezřívavosti, tolik nemístného šepotu, tolik netajené bázně! Sovětská nesvoboda je něco, co lze sice vylíčiti, co však nabývá příšerné přičuti teprve vlastními zážitky. Je snad kletbou všech revolučních systémů, že v počátcích své existence musí se opírat na organisované násilí. Vidíme-li nyní toto hrůzné organisované násilí vzrůhati se kolem nás na všech stranách a budeme-li pomalu ve střední Evropě sami, u nichž zůstalo dosti svobody nedotčené, je, myslím, naší povinností, abychom učinili všechno, co je k udržení této vnitřní svobody zapotřebí. Násilím nad druhými, nesvobodou druhých lze snad docílit v jistý historický okamžik přesunutí páky moci z jedné koleje na druhou, nelze však dosáhnouti něčeho, co je vyšší než jakákoliv moc, totiž vědomí historické spravedlnosti své vlastní věci.

Franta Kocourek:

Z politického cestopisu

Londýn, duben 1933.

Zastávka v Německu.

Dvě zastávky v Německu, pro informaci, jak to vypadá v jiných končinách Třetí říše: Norimberk a Kolín nad Rýnem. V obou městech provinciální klid, kdyby nebylo o politice v novinách, ani byste neřekli, že se tu něco politického děje. Po dlouhém křižování Norimberkem jsem našel celkem dvě vlajky s lomeným křížem, blízko rodného domu Albrechta Dürera. Hackenkreuzerské hlídky o jednom nebo o dvou mužích chodí městem, a třebaže jsou teprve necelé tři týdny po revoluci, je v jejich kroku i vzezření cosi u hitlerovců nového: pomalost, nevybojnost, skoro nuda. Vlajky a prapory byly staženy, fortissimo slavnostních projevů se vzdaluje den za dnem, bojovná hesla ztratila pozadí, odbojní mužové z pozadí se dostali netušeně rychle do popředí, a práce, věčné stejná, nezbytná a nevděčná, je obklopila se všech stran. V Třetí říši začíná všední den.

Na plakátovém sloupě pod norimberským hradem je oznámení, které nás přivábí. Přece něco hitlerovského v tomto poklidném městě, kde nosí muži do kostela skoro šmahem cylindry.

DER NEUE HITLERTONFILM, hlásí plakát velikosti úměrné moci národních socialistů v Říši.

„BLUTENDES DEUTSCHLAND“ se ten film jmenuje a hraje se v Lidovýchovném biografu, umístěném ve velké budově Musea dopravy, které stojí samo o sobě za prohlédnutí. Pro hnědé uniformy, pro členy NSDAP. a pro školáky je sleva, obyčejní smrtelníci platí sedm a deset korun. Lidovýchovné kino není velké, vejde

se tam asi dvě stě osob. Uvádějí mladí muži v uniformě s vysokými botami a bajonetem po boku.

„Krvácející Německo!“ Je to ve skutečnosti první hitlerovský zvukový film a hraje se v amerikánsky velkém počtu kopií po celém Německu. Přirozeně je „věnován našemu vůdci Adolfu Hitlerovi“. Jako režisér je jmenován Hans Johansen. Budeme se s tímto jménem setkávat v novém filmovém umění Německa asi často.

Neobyčejně poučný a výchovný film. Začíná obrazy války, světové války. Těžko věřit, že ty scény ze zákopů jsou hrané. Jde spíše o dosud utajované snímky z válečných archivů. Nejhrůznější obrazy, jaké jste kdy o válce viděli. Domy se rozpadají, koně klesají s roztrženým břichem, němečtí vojáci při útoku padají jako pod neviditelnou kosou, zabíjejí a jsou zabíjeni při bodákovém útoku na francouzský zákop a jsou vrháni velkou silou do drátěných překážek, kde zůstávají viset, ukřižováni. První titulek: „FRONTA STOJÍ PEVNĚ PROTI CELEMU SVĚTU“, rozuměj německá fronta, němečtí chrabří vojáci, kteří vtrhli do Belgie a vrhli se na Francii. Kdo tedy byl příčinou německého neštěstí, jehož podivuhodnou psychologii jsme analysovali na Cremersově hře „Bitva na Marné“, kdo zavinil úpadek německé slávy? Ne generálové, ne imperiálisté, ne pangermánští šílenci. Ale:

„VLAST PODLÉHÁ VNITŘNÍMU NEPŘÍTELI“. — Ovšemže. Marxistům a podobným individuí. Režisér nám je předvádí v sugestivních obrazech, lupiče za barikádami berlínských a mnichovských ulic, při střelbě na policisty, při přepadávání počestných domů. Tito marxisté mají revolvery, karabiny, strojní pušky a umějí velmi obratně házet ručními granáty. Aby bylo jasno, že jsou to marxisté, ukazuje nám pan Johansen samé zločinecké typy v otrhaných šatech, s čepicemi pepicky nasazenými do očí.

Jsou nám předváděny obrazy RUDĚHO TERORU, velmi naivního a neobratného, jak musí konstatovat očití svědkové národně socialistického teroru v Německu v březnu 1933. Do loupežnických výjevů s technikou hitlerovci dávno překonanou dává režisér vpadnout sborové recitaci. To úpí tisíce hlasy marxisty (a židy) pokořené, rozbité Německo, uvažuje o svém neštěstí a nakonec zdvihá hlas v nové, nesmírné naději v lepší časy, zatím co vlajka s lomeným křížem letí stále nahoru, prokopírována do snímků polí a lesů a vesnic a měst a jezer a moří a továren, vítězná vlajka národního socialismu.

Po rudém teroru přichází na řadu jiný ďábel: „POLEN-RAUBZUG“, loupežný vpád Poláků, zachycený v řadě působivých scén, které přesvědčí každého, kdo hoří pro Hitlera. A potom další, právě teď znovu otvírané rány na těle Německa:

„VERSAILLES“, ovšem, potupa všech potup, na Německu spáchaných. Račte si představit, jak historicky pravdivě budou teď psány učebnice dějepisu na obecných a středních školách v Německu a čemu se bude výhradně smět o těchto věcech přednášet na vysokých školách!

„OBSAZENÍ PORUŘÍ“

a potom

„MOSKVA“, z níž jsou pro přehlednost režisérem vybrány jen tanky a přehlídka Rudé armády před Leninovým Mausoleem.

„Italie je proti hrozícímu bolševismu ozbrojena!“ volá titulek, vystřídáný rychle několika nadšenými snímky ze země Mussoliniho. Do nich vpadá zoufalý sólový hlas:

„DEUTSCHLAND IST WEHRLOS“.

A po dramatické pauze vykřikne jiný, zajisté národně socialistický hlas:

„ABER NICHT EHRLOS!“

A teď přichází happy-end: „Německo se probouzí“, na plátně se objevují hnědí muži a brzo sál propuká v potlesk, protože do filmu vstupuje Adolf Hitler, vystupuje na řečniště obklopené tisíci věrných a mluví. Obrazové je to velmi špatné, protože operatér zabral vůdce zdola, takže

má mohutnou bradu, významný z té perspektivy knírek a plochou tvář. Ale to, co mluví, je mistrný kousek jeho řečnického umění, z oné doby, kdy ještě nebyl kancléřem. Je to rytmicky strhující řeč proti roztržitosti politických stran v Německu, dokonale jasná a překvapující ostrým vtípem, zřejmě improvizovaným a neodolatelným. Smějí se posluchači na plátně, smějí se posluchači v sále.

Vedle Hitlera byl zařaděn do „Krvácejícího Německa“ jiný znamenitý řečník, ministr Goebbels. Stojí před mikrofonem a pevným hlasem začíná řeč, v níž formuluje hlavní politické zásady národního socialismu a která vyvrcholuje v úderných větách, železně stavěných, jasných a jedinečně přednesených. Vidíme pohřeb úderníka Horst Wessela 23. února 1929, jde berlínskými ulicemi, hlídán tehdy ještě nepřátelsky naladěnými policisty, kteří dnes už přeběhli pod prapory hákového kříže. Německá mládež pochoduje radostně do nového období, lomený kříž prolíná do ulic, domů a průmyslových objektů Třetí říše.

Ke krvácejícímu Německu, jehož podtitul zní „Trpitelná cesta německého národa“, se po krátké přestávce a triumfálním UFA-žurnálu o korunovačních slavnostech při zahájení sněmu Třetí říše v Postupimi přidružuje film

„FAŠISTICKÁ ITALIE“, s podtitulem „Ein Tatsachenbericht des staatlichen Italienischen Filminstituts“, nejlepší propagační film, jaký jsem kdy viděl: ani Sovětské Rusko se nemůže pochlubit tak vhodně vybraným, dokonale střiženým a sugestivně komponovaným filmem: myslím na poslední ruský film toho druhu, na „Pětiletku“: zůstává daleko za „Fašistickou Itálií“, k níž složil hudbu z filmu „Modré světlo“ a „Extase“ u nás známý dr. Becce.

Obrazově, rytmicky i ideologicky promyšlený sled snímků, při němž vás režisér nenechá ani chvíli stát, čímž nemá být řečeno, že by byl překotný. Má smysl pro zřetelnost záběrů, pro spád, stupňování, přízvuky ve formě bohatství obrazu i prodlevy.

Od všeobecných úvodů přechází k tématu, které začíná chytat obecenstvo v norimberském Dopravním museu:

„Velký a silný národ potřebuje více země: potřebuje kolonie!“ A hned jsme v krásných italských koloniích, v Tripolisu s usměvavými domorodci, mezi luxusními domy pod tropickým sluncem. Cítíte, sousedé, jak bude krásné, až my, Němci, budeme mít zase své kolonie? „Rytířské tradice byly probuzeny“, praví další titulek, za nímž vidíme scény ze středověky kostymovaných slavností ve Florencii, klání na koních, potom několik tanečků, provedených fašisty a fašistkami, převlečenými za dávnověké mládence a panny, a hned potom přijde defilérka fašistické milice a podstatný znak probuzení dávných tradic, totiž zdvihání pravice s otevřenou dlaní, které má pro Německo docela speciální půvab.

Hle, pouta, která vážou velký národ italský k opět velkému národu italskému! Hle, cesta, kterou musíš jít, dosud krvácející Německo, abys opět zesílilo, vzrostlo a bylo hodno svých starých tradic! Pod každým snímkem jako by byl vkopírován tento tekst.

„Kde řádila smrt, tvoří vlastní síla nový život“, konstatuje titulek a na doklad toho uvádí nejmenovaný režisér dlouhou řadu skvělých snímků z moderně obdělávaných italských státních statků, ze stavby hangarů, z loděnic, škol, táborů mládeže pod stany, tisíce, tisíce chlapců pod prapory fašismu, do nekonečna, nedohledna, v záběrech vždy nových a zrychlovaných. A všude je Duce: tady orá, tady si dává vysvětlovat nějaký stroj, tady děkuje za slavnostní uvítání, tady mluví s balkonu v Římě k desetitisícům, a zase je na nové údolní přehradě, všude.

To není jenom Duce, to je spasitel Italie, jako je Hitler spasitelem Německa, pro lidi, kteří sedí vedle vás a tleskají Mussolinimu. „TO JE TA MUSSOLINIM POZDVIŽENÁ FAŠISTICKÁ ITALIE VIII. ROKU“ fašistického, což znamená 1930 . . . Pan Göring jede do Říma, v dubnu 1933, oficiálně. Tahle Dohoda má přírodní předpoklady a nejlepší vyhlídky.

Ani v Norimberku, ani v Kolíne nad Rýnem nechceli v nádražní směnárne ani v bankách vymeniť čsl. koruny za marky. „Vaše koruna není kotována, máme zakázáno kupovat je, už čtrnáct dnů“, znělo vysvětlení. Stejně v Belgii, aspoň v Ostende, kde mají ve směnárnách zakázáno kupovat čsl. koruny už půl roku. Chcete-li rozměnit v Anglii na venkově, musíte čekat dva dny, protože banka se musí nejdřív dotázat ústředí v Londýně a dostat svolení ke koupi československých peněz. Pokud jsem zjistil, máme v tomto ohledu stejnou posici jako Rakousko a Maďarsko.

A zastávka v hlavním městě Belgie, země, která měla příležitost poznat zblízka ducha německého národa, pod velením von Mackensenů, von Bülowů, von Klucků a von Hindenburgů v dobách slávy, kdy ještě nebylo třeba probouzet německý národ. Naskytá se vážná otázka, kdo vlastně německý národ uspal, když to nebyli jmenovaní pánové.

Dva dny v Belgii.

V Bruselu právě zahajuje primátor Max XIV. mezinárodní obchodní veletrh, královští manželé sedají za jásotu nezaměstnaných do letadla a startují do Palestiny. V paláci Akademií se sešlo velké shromáždění „Komitétu francouzsko-belgické dohody“: za předsednictví ministra Magnetta a bývalého francouzského ministra veřejných prací Trocquera byly projednávány otázky celní, koloniální, sociální — dělnický kontingent — a společná vojenská obrana, která po nastoupení Hitlera v Německu nabyla aktuálnosti. Ano, je třeba upevnit přátelství belgicko-francouzské, v této pohnuté době.

„Až dosud bránily diplomatické důvody uzavření hospodářského statutu mezi Francií a Belgií“, řekl v tomto shromáždění poslanec Léon Lobet: „V novém seskupování a rozřídování národů, k němuž nyní v Evropě dochází, by se snad dala najít vhodná formule pro hospodářské sjednocení obou národů a při tom dosti volná, aby nezbudila veto jiných národů... V tomto období úzkosti a bídy je zajisté třeba, aby Belgie a Francie vytvořily společnou frontu proti nepříteli. Ztratili jsme dosti příležitostí sjednocení: necháme ujít také tuto příležitost?“

Obava před možnostmi Hitlerova Německa se v Belgii projevuje různými způsoby, třebaže žádný z nich nevybočuje z mezí klidu, jenž přísluší rozsařnému národu se sklonem k tloušťce neukvapené a bodré, vždy poněkud poetické filosofii v dýmu milovaných lulek a rovněž se sklonem k prozřetelnému nošení deštníku, i když je modrá obloha.

Ministr národní obrany, pan Devèze nastoupil inspekční cestu po belgických pohraničních pevnostech. Tentokrát navštívil posádku pevnosti, jejíž jméno smutně proslulo ve světové válce, jako jména několika jiných belgických měst: Namur. Provázen šéfem belgického generálního štábu Nuytensem a šéfem svého kabinetu, plukovníkem Duvivirem, byl tam uvítán generálem Verhavertem, velitelem formací, určených k obraně provincie Namur a Luxembourg.

Je to zvláště Luxembourg, který dělá Belgii starostí, pro znovu probuzené germanisační úsilí, vyvíjené v tomto státečku, stisknutém v trojúhelníčku hranic Francie, Belgie a Německa. Poslední dobou se soustředily belgické obavy kolem procesu profesora Bischofa, předsedy Asociace belgických Němců, který žaloval francouzsky psaný belgický časopis „Annonces du Luxembourg“. Proti germanisační propagandě profesora Bischofa se dosti pozdě zdvihl belgický tisk, jemuž odpověděla charakteristickým způsobem už zcela hitlerovsky zmoudřelá berlínská „Deutsche Allgemeine Zeitung“:

Není pravda, píše tento list, že by se v Asociaci belgických Němců provozovala německá propaganda. „Asociace byla založena výhradně pro zachování německého jazyka při životě v určitých kantonech belgického Luxemburgu, a členové Asociace vždy prokázali svou loyaltitu k Belgii.“ Načež se Deutsche Allgemeine Zeitung obrací „proti procesu, který byl vnucen profesoru Bischofovi“, ačkoliv je pravda, že naopak tento proces byl profesorem Bischofem vnucen časopisu „Annonces du Luxembourg“.

V parlamentě se jedná o jedné z nejchoulostivějších zá-

ležitostí Belgie, o rozpočtu Belgického Konga a generálním vice-guvernérství v Ruanda-Urundi. Referent o této otázce, pan Koelman, kritizuje zmenšení počtu teritorií v Kongu, které bude mít podle jeho mínění za následek zhoršení a ztížení přímého styku kontrolorů s obyvatelstvem, nad čímž bude milované obyvatelstvo Konga sotva prolévat slzy. Pan Jacquemotte protestuje proti koloniálním metodám a upozorňuje na to, že se deficit v koloniálním rozpočtu bude opakovat každého roku a že ho bude musit platit máf Belgie. „Vláda zrazuje svůj slib, daný v roce 1908, kdy bylo jasně řečeno, že výlohy kolonie budou hrazeny kolonií samou.“

Vidíte, i poslanci v Belgii mají sklon k poesii a mysticismu: slib vlády z roku 1908!

M. Jacquemotte, který by nejráději využil řečnické lhůty i za nepřítomné liberály a katolíky, má ještě jeden protest na srdci a spěchá s ním, než bude umlčen poslancem Lahautem.

„Protestuji proti výlohám, které vznikly cestou vévody a vévodkyně z Brabantu. Šlo se v té věci tak daleko, že bylo na účet státu vytištěno album fotografií, které stálo sedmdesát pět tisíc franků!“

Pan Lahaut: „Ale jsou to krásné fotografie!“

Než opustíme belgický parlament, poslechněme si ministra kolonií, pana Tschoffena, který konstatuje s parlamentní tribuny, že je situace vážná, také v kolonii. Belgická hospodářská činnost je zasažena ve všech oblastech. Celkem, pokud jde o kolonii, „nemůže se říci, že hospodářská situace je dobrá, ale není tak zlá, jak se myslí“. Bylo by nejlépe, kdybychom se po tomto typicky ministerském řeční sebrali a šli, ale rádi bychom slyšeli nějakou číslici, kolik na příklad doplácí metropole na svou africkou kolonii. Nečekáme dlouho. Výlohy na Kongo pro rok 1933 jsou rozpočteny — po všech možných a skoro už nemožných úsporách, jak ministr ujišťoval nejednou ve své řeči — na 725 milionů franků, při příjmech 357 milionů. Což znamená deficit 368 milionů.

Většina belgických časopisů otiskuje dlouhé úvahy o nebezpečí nového Německa. „Hitlerismus, hle nepřítel!“ volá sociálně demokratický „Le Peuple“ ústy Louis Pierarda, který v tomto listě podrobil Hitlerovo Německo v několika článcích objektivní kritice. Komentuje dopis od známého německého žurnalisty, který proti jeho vývodům konstatuje: „Skoro celé Německo se postavilo za Hitlerovu vládu, aby pracovalo na nezbytné rekonstrukci“.

A Pierard mu odpovídá:

„Obracíme se proti barbarskému režimu, a to je naše věc. Je oblast ideí a svobod společných celé civilizaci. Jako jsme protestovali proti věznění Dreyfusa, proti popravě Ferreria, proti popravě Sacco a Vanzettiho, proti masakrům v Armenii, proti hrůzám vězení carských i bolševických, tak nás dnes pudí svědomí bouřit se proti režimu hrůzy, krve a omezenosti, proti režimu, který nastolil Hitler v Německu.“

Zatím co jiné listy, jako „Soir“, „La libre Belgique“ a „L'Indépendance Belge“ rozebírají s jistou rozkoší příčinu úpadku socialismu v Německu, odbíhající od Německa k Belgii a od Otto Welse k Vanderveldovi, věnují se belgické sociálně demokratické listy vedle kritiky Hitlera a nového panstva v Německu také sledování hitlerismu a fašismu v Belgii.

Jsou především Nazi, usazení v Belgii, zvláště v Bruselu. A ti projevují nedočkavou touhu, ukázat se nějakým nápadným způsobem belgické veřejnosti, podepření zoficiálněním své politické příslušnosti. Je třeba značné snášlivosti k tomu, aby obyvatelstvo nechalo bez protestu na pručelí německého vyslanectví v Bruselu viset vedle praporu s lomeným křížem také prapor s císařskými barvami, „prapor, pod nímž Němci přepadli Belgii roku 1914, prapor, pod jehož barvami byli vražděni naši spoluobčané-nevojáci“. Je zajisté dosti příčin k tomu, aby Nazi zůstali v tichosti stranou. Ale oni jsou jiného názoru: chystají na 20. dubna, na den Hitlerova výročí, veřejnou manifes-

taci pod hakenkreuzerskými prapory v ulicích Bruselu. „Tito lidé neznají stud“, poznamenává sociálně demokratický orgán: „Chtějí oslavovat kata v době, kdy naše země jako asyl přijímá jejich krajany, uprchlé před pomstou z Německa“.

Potom jsou příslušníci organizace „Légion nationale“, kteří byli poslední dobou ticho, ale kteří se objevili o první dubnové neděli v Bruselu na shromáždění, v černých košilích, v přílbách a s holemi. Na tomto shromáždění byla odhlasována resoluce, kterou byl postaven komunismus „mimo zákon“. Hle, fašistické preludium! Vedle černokošiláčů jsou v Belgii modrokošiláci, legie mladých přívrženců stoprocentního patriotismu.

Belgičtí socialisté uvažují o nebezpečí rostoucího fašismu a docházejí k pozitivním důsledkům, na něž by se mělo myslet vážně i u nás: chystají se k organizaci Obranné milice, posilují Mladé gardy v jejich kampani proti možnosti diktatury.

„Zvláště nedopustíme, aby zeslábl plamen socialismu!“ volá „Peuple“. Jen kdyby v socialistech vyšlehl plamen víry!

národní hospodář

Eduard Vyškovský:

Úroková lichva znemožněna — kudy dále?

1. května vstupuje v platnost nová úprava úrokových sazeb. Úprava opřená o zákon, usnesená Poradním sborem ve věcech peněžnictví a vyhlášená vládou. Abychom mohli hodnotit význam tohoto kroku, musíme si nejprve uvědomiti trochu historie. Bude snad nejlépe — pamět lidská je velmi ošemetná — ocitujeme-li pramen naprosto autoritativní, totiž výroční zprávu Národní banky. Tato líčí vývoj snah o snížení úrokové míry v loňském roce takto:

„Jest pochopitelným, že v době velké hospodářské tísně výroba a obchod domáhaly se snížení úrokových sazeb. Vývoj poměrů na peněžním trhu nebyl však takový, aby samočinnou cestou došlo se opravdu ke snížení sazeb. Na snížení oficiální diskontní sazby reagovaly peněžní ústavy takto: Snížení eskontní sazby od 12. dubna 1932 zůstalo na peněžní sazby ústavů bez účinku. Lidové peněžní ústavy neměly důvodu sazby měnit, protože také naopak nezvýšily sazbu při dvou předchozích vzestupech eskontní sazby. (Připomenouti jest, že v souvislosti se zvýšením sazby 23. září 1931 z 5% na 6½% byly zvýšeny sazby obchodních bank pro zápůjčky o ¼% a pro vklady o ¾%). Při posledním snížení sazby 25. září usnesl se Poradní sbor ve věcech peněžnictví ve schůzi ze dne 26. září o nové úpravě vkladových sazeb, které v celku byly sníženy o ½%. Při tom bylo usneseno odstupňování těchto sazeb v pořadí: spořitelny, zemské peněžní ústavy, záložny, obchodní banky. Nejnižší sazby mají platiti spořitelny, nejvyšší obchodní banky a mezi oběma leží zemské peněžní ústavy a záložny, které budou míti zpravidla stejnou sazbu neb vyšší, ale v každém případě nižší než obchodní banky. I při nejdelší lhůtě výpovědní nemá býti vkladová sazba vyšší než 5%, což platí i pro sazby u ústavů venkovských. Současně bylo usneseno, aby nejméně veškerá úspora, které peněžní ústavy docílily tímto snížením, byla vyjádřena v současném snížení debetních sazeb. Toto usnesení Poradního sboru bylo provedeno u zemských peněžních ústavů, u lidových ústavů pražských s výjimkami a u bank; naproti tomu výsledky docilované na venkově v rámci krajských dohod nebyly veliké, stejně na Slovensku a Podkarpatské Rusi, kde byla docílena aspoň dohoda o některých zásadách.“

Jestliže Národní banka hodnotí takto výsledky úsilí o úpravu úrokové míry, je naprosto zřejmé, že ve směru snížení úrokových sazeb z dluhů se loni nestalo ve skutečnosti nic. Peněžní ústavy využily přechodného zvýšení oficiální diskontní míry na 6½%, provedeného v době rozruchu s devalvací šterlinkové libry, nejen ke zvýšení debetních sazeb v téměř stejném rozsahu, ale hlavně ke zvýšení úrokového rozpětí, neboť sazby vkladové zvýšily pouze o ¾ procenta, kdežto debetní o 1¼—1½%. Když potom Národní banka šla dolů, zůstaly se svými úroky na zvýšené úrovni. Dalšího snížení pak využily k novému rozšíření úrokového rozpětí, neboť ponechavše debetní sazby zvýšené, snížily úrokovou míru z vkladů.

Nejvýmluvnější řeči mluví v tom směru bankovní bilance. Všimněme si jen těch, jež byly letos již uveřejněny a jejichž přehled uvádíme (v milionech Kč):

	Vklady			Vyplacené úroky		
	1930	1931	1932	1930	1931	1932
Živno	4.763	4.275	4.133	226	236	251
Agro	916	752	665	41	36	36
Legio	1.087	1.063	990	46	47	47
Sporo	561	611	584	24	31	30
				Úvěry + směny		
				Přijaté úroky + provise		
Živno	4.370	3.770	3.435	341	325	335
Agro	678	564	480	52	52	50
Legio	896	884	824	69	72	61
Sporo	355	432	302	36	36	37

Nejmarkantněji je patrný vývoj u Živnostenské banky, jejíž suverénní postavení dovoluje jí postupovat zcela, jak uzná za vhodné. Vidíme, že zatím co vklady klesly proti roku 1930 o 13 procent, bylo vyplaceno na úrocích dokonce o 11 procent více. Rozsah úvěrů jí poskytnutých zmenšil se v uvedené době o 21 procento, ale příjem z úroků a odměn zůstal téměř nezměněn, proti loňskému roku dokonce stoupl! Nesmíme ovšem zatajiti, že bilance neskytá pravý obraz vývoje, ovlivňována tendencemi, které určují, jaké skryté rezervy se utajují, či zase uvolňují. Ale přece jen ukazuje vývojový směr.

Rok 1933.

Pochopitelně, že takový vývoj nemohl býti vhod vládě, která si vytkla za cíl prosaditi snížení úrokové míry jako součást programu k oživení hospodářství. Na její nátlak snížila Národní banka od 25. ledna diskont o další 1 procento na 3½%, nejnižší to úroveň, která kdy v čs. republice byla, při čemž však lombardní sazba byla snížena jen o ½ procenta, čímž rozpětí mezi diskontem a lombardem se zvýšilo na 2 procenta. Ukážeme dále, jaký vliv to mělo. Snížení diskontní sazby nemohlo zůstat bez ohlasu. Opět na vládní nátlak sešly se porady, které měly přinésti obecnou úpravu úrokové míry. Jako vždy porady se protahovaly, aniž bylo vyhlídka, že se dospěje k nějakému výsledku. Mezi tím získala však vláda zbraň, která byla s to donutiti peněžní ústavy k povolnosti. Jest to zákon č. 44/33 z 2. března t. r. o soutěži ve věcech peněžnictví a úpravě úrokové úrovně. Význam tohoto zákona jest dvojí: Především umožňuje autoritativní stanovení úrokové míry. Její určení přísluší buď Poradnímu sboru ve věcech peněžnictví nebo

„nestanoví-li Poradní sbor nejvyšší úrokové sazby z peněžních vkladů nebo zápůjček, anebo neschválí-li vláda tyto sazby, může vláda, pokud toho vyžadují mi-

možné hospodářské poměry, stanoviti je nařízením. Předtím jest slyšeti Poradní sbor ve věcech peněžnictví a bankovní radu Národní banky“.

Dodržování úrokové míry, ať už stanovené peněžní radou či vládou, zabezpečuje se přísnými trestními sankcemi. Porušení peněžnické normy soutěžní trestá se, pokud nejde o trestní čin, pokutou od 50 Kč do 10.000 Kč a trestní odpovědnost stíhá pachatele, spolupachatele, návodce a pomahače. Členové správních a dozorcích orgánů peněžního ústavu (podniku) a jeho vedoucí úředníci jsou nadto trestně odpovědní, jestliže zanedbáním povinné péče zavinili, že v peněžním ústavu došlo k spáchání přestupku. — Podle paragrafu 18 zákona trestá se pak pokutou od 100 Kč do 100.000 Kč nebo vězením 3 měsíců,

„kdo požaduje, dá si slíbíti nebo přijme ze zápůjčky úrok, který s případnými vedlejšími plněními činí více než nejvyšší přípustná úroková sazba — kdo poskytuje, nabízí nebo slíbí z peněžního vkladu úrok, který s případnými vedlejšími plněními činí více než přípustná úroková sazba“.

Tato ustanovení mají zatím v praxi větší význam než samo stanovení úrokové míry, neboť mají přinést do československého peněžnictví pořádek. Největší překážkou zlevnění úroků byla nekalá soutěž, honba za vklady, tajné prémie, všechny ty zjevy, které se velmi vžily a proti nimž nebylo prostředku. Všecka dřívější usnesení, všechny dohody zůstávaly na papíře — neboť narážely často nejen na zájmy ústavů, ale i na zájmy osobní. Možnost objektivního zjištění a trestu přinesou snad nápravu, ačli se bude zákon o soutěži peněžních ústavů provádět. Máme, bohužel, právě v oboru peněžnictví smutné zkušenosti s prováděním zákonů a víme, jak velmi přísná trestní ustanovení, jak je obsahují dosavadní zákony bankovní, zůstala jen na papíře.

Tlak zákona přinutil představitele peněžnictví, aby začali konečně jednat vážně o úrokové míře. Líčit podrobně historii těchto porad, které se protahovaly den ode dne, třeba že se často jednalo až přes půlnoc, nemá smyslu. Vědělo se, že se snížit musí a průtahy měly jen co možná oddálit termín, od kdy nové sazby vstoupí v platnost. Třebaže se začalo jednat vlastně již počátkem roku, přece se podařilo přesunout platnost nových sazeb přes 1. dubna, což mělo ten smysl, že úroky splatné ve čtvrtletních lhůtách (hlavně u hypoték) byly zaplacený ještě nesnížené. Ostatně každý měsíc odkladu znamenal pro peněžní ústavy výdělek, jehož se nikdo nevzdává rád. Když pak už se zástupci peněžních ústavů dohodli mezi sebou — černého Petra strkaly tentokrát banky t. zv. lidovému peněžnictví — vrátila vláda několikrát návrhy ke korektuře a ještě těsně před plenárním schůzí Peněžní rady měly se na přání vlády snížit hypotekární úroky o $\frac{1}{4}$ procenta. Nestalo se tak, neboť peněžní rada se v poslední chvíli vzepřela diktátu a ústy guvernéra Národní banky nabídl celou odpovědnost vládě. Čtvrt procenta nestálo však, jak se zdá, za to, aby se rušila i l u s e d o h o d y, a tak plenum Peněžní rady — nově jmenované v téměř zcela starém složení — s kyselými obličejí spolklou sousto, které mu uvařil osmičlenný výbor. Vláda vyhlásila nové sazby ve Sbírce zákonů, takže úprava sazeb je právně hotova.

Komu se má ulevit.

Je velmi těžko srovnávat sazby staré a nové. Vyhlášená úprava jest vlastně prvním pokusem dostat se

z anarchie, jaká dosud vládla. Každý větší vkladatel vymohl si vyšší sazby, dlužník, čím byl v tísnivějších poměrech, tím vyšší úrok musel platit. Také podle oblastí se sazby podstatně lišily. Čím dále na východ, tím vyšší úroky. Jisté jest, že u normálních případů není úroková úleva veliká, ba nestojí skoro ani za řeč. Jestliže u bank stanoví se sazba z pravidelného úvěru na běžný účet $8\frac{1}{4}$ procenta, jest to skoro totéž, kolik požadovala dosud slušná banka po dobrém dlužníkovi, jenž nebyl na ni odkázán. Význam úpravy je v m a x i m a l i s o v á n í s a z e b. Vždyť v podání vládě přiznaly banky, že bruto sazba činila $9\frac{1}{2}$ až $11\frac{3}{4}$ procenta, ale že jsou známy případy v českých zemích, kdy se platilo až 15 procent. U bankéřů, jejichž obchod je omezen na drobné půjčky, byl 14procentní úrok normálem, jako výjimečnou sazbu přiznávají 16 procent. Ve skutečnosti se však platilo i více. Na Slovensku pod 10 procent nebyl úvěr vůbec, přiznané sazby dosahují až 18 procent. Nuže tato úroková lichva nemá býti na příště možná. Ostatně par. 16. zákona č. 44/33 stanoví v odstavci 2: Smluvní ustanovení, jimiž dlužník se zavazuje platiti úrok, který s případnými vedlejšími plněními činí více než nejvyšší přípustná úroková sazba, jsou n e p l a t n á.

Významnější úlevy dostává se hypotekárním dlužníkům, kde úleva činí půl až celé procento. V celku však nová úroková úprava neznamena na tolik snížení úroků, jako zamezení úrokové lichvy. Že $8\frac{1}{4}$ až $8\frac{1}{2}$ procentní sazba je pořád příliš vysoká — naši předkové považovali za lichvu pravidelně každý úrok vyšší 6 procent — je nasnadě. Zvláště v době hospodářské tísně, kdy výnosy podniků nestačí k úhradě běžných úroků, znamená akumulace úroků ohrožení majetkové podstaty, jejíž hodnota nota bene klesá nejen pro malou či žádnou výnosnost, ale i smršťováním hladiny čísel. K jakým koncům tento proces vede, viděli jsme počátkem března na bankovní krizi v Americe. Proto musíme nynější úpravu úrokové míry považovat pouze za východisko, ze kterého jest možno postupovati směrem opravdového snížení úrokové míry na úroveň snesitelnou podnikání.

Jak na to?

Výsledek dosavadního úsilí o úpravu úrokové míry zdál by se tedy potvrzovat stanovisko, že nelze určovat úrokovou míru bez ohledu na ostatní okolnosti. Není pochyby, že do velké míry tomu tak jest, třebaže nelze souhlasit s uplatňováním tohoto stanoviska tam, kde jde o výstřelky, a není ani na místě, má-li sloužit k brzdění úpravy přiměřené poměrům. Avšak, máme-li dospěti skutečně k nízké úrokové úrovni, máme-li se přiblížiti západním státům, s jejichž výrobou musíme na světovém trhu soutěžit, není pochyby, že se musíme starati, aby veškeré okolnosti na peněžním trhu směřovaly k tomuto cíli. Jest to v podstatě otázka souhry všech složek peněžního trhu, jimiž jsou v podstatě peněžní ústavy (včetně sociálních pojišťovacích ústavů), Národní banka a stát. Bylo by chyba zastírat, že tato souhra byla dosud pramizerná, ba že jí vlastně nebylo.

Dlužno uvážiti, že na nízké úrokové úrovni má vlastně zájem jedině stát. Zájem peněžních ústavů jest opačný, a také Národní banka, u níž nepředpokládáme výdělečné tendence, se domnívá míti ve vyšší úrokové míře zbraň, kterou nutí stát k hospodárnosti a soukromé hospodářství k skromnosti a úspornosti, již po-

kládá asi za zvláštní ctnost. Ovšem proto sobeckým zájmům peněžnictví měla by býti autorita státu — nemůžeme-li se dovolávat jeho zájmu — dostatečná, aby dovedla prosadit svoje stanovisko. Ve skutečnosti jsme však svědky, jak státní zájem jde o porážky k porážce. Největší porážku utrpěl loni na jaře, kdy v dočasné peněžní tísní ministr financí musel přistoupiti na takové podmínky při prodloužení pokladničních poukázek, že to znamenalo ochromení všech snah o snížení úrokové míry. Jestliže stát — a kdo je lepší dlužník? — musel platit přes 8 procent, jak bylo možno žádat snížení úrokových sazeb soukromých. Musel však stát? Bylo by možno odpovědět prostým ne, neboť měl — a má — v ruce možnost opatření zákonných. Ale u nás jest taková hrůza před každým nuceným zásahem v oboru kapitálovém, že ministr financí se nemohl odhodlat k takovému kroku. Při jednání s věřiteli — to jsou hlavně banky a zase především banky, které mají peníze — byl asi ministr financí nakonec rád, že se vůbec podařilo prolongace dosíci bez ohledu na podmínky. Při pozdějších prolongacích byly ovšem podmínky zmírněny, ale to bylo spíše z prozíravosti samotných bank, které se patrně obávaly, že přílišnými nároky vyprovokovaly by si nakonec opravdu, čeho si nejméně přejí, opatření zákonné.

Značnou překážkou snížení úrokové úrovně jsou také poměry na trhu státních papírů. Peněžní ústavy bojí se snížit silněji úroky z vkladů, poukazující na vysokou výnosnost státních půjček, která i dnes po srážce kuponové daně, se pohybuje okolo 6 procent. Dokud státní papíry klesají, a také pokud byly vůbec bez kursu, čili ve skutečnosti velmi těžko prodejné, byla tato obava lichá. Naše obecnost není zvyklé na trvalé ukládání peněz ve formě nákupů státních půjček a příliš se dá poplašit jejich poklesem. Přece však nelze námitku o vysoké výnosnosti těchto půjček pomínout. Jak však dosíci jejich vzestupu?

Především by bylo třeba řádné péče o jejich trh. Donedávna bylo to věcí jenom ministerstva financí, a není divu, že nebylo ochoty peníze, které se leckdy sháněly tak těžko, užívat k zabezpečení kursů. Teprve v nejposlednější době v souvislosti s ostatními otázkami, jednalo se o utvoření konsorcia, které by si vzalo trh státních půjček na starost. Jednání nebylo hladké, naopak, když už bylo konsorcium formálně hotovo — třebaže zůstalo omezeno jen na čtyři ústavy — vyskytly se nové překážky a nesnáze, takže uvnitř to stále skřípe. A přece, domníváme se, jest říšisko intervenčního konsorcia na delší dobu velmi malé, spíše jest tu naděje na slušný výdělek. Nehledíc k výhodám, které přinášejí pro státní papíry upisovací podmínky půjčky práce, musí se nakonec zákonná úprava úrokové míry projevit i na ukládacím trhu a vysoká rentabilita státních půjček musí přilákat obecnost. Kamenem úrazu byla vázanost peněz, touto formou uložených, způsobená jak škrtnutím záznamu na burse, tak nemožností opatřit si na ně zápůjčku.

Všecky cesty vedou do Bredovské ulice.

Tu se dostáváme — trochu oklikou — nejen do ústředí peněžnictví, ale také k ústřednímu problému, politice Národní banky. Národní banka, třebaže vyhověla volání po snížení úrokové míry snížením diskontu na 3½ procenta, zůstala při lombardu poměrně vysoko na 5½ procentech. Ale ani při této sazbě není dostatek úvěrových možností. Pokud jsou,

využívají jich peněžní ústavy vždy ke konci (a nyní také začátkem) měsíce, aby opatřily pro stát peníze, na ultimovou potřebu. Právě proto však ponechává Národní banka lombardní sazbu vysokou, aby „vedla“ ministra financí ke spořivosti. Tuto bolestnou výchovu nepocituje ani tak ministr financí — peníze musí být — jako celé hospodářství. Lombard mohl by býti dnes vlastně hlavní cestou úvěrovou. Dokud se vyhlídky soukromého podnikání trvaleji nezlepší, aspoň ustálením cenové hladiny jest rozsah směnečného eskontu omezen. Naproti tomu lombardem bylo by možno snadno mobilisovat značné prostředky pro hospodářský život. I přes úvěrové nároky státu, jest zde ještě dosti prostoru — vždyť zlaté krytí se pohybuje pořád o třetinu nad zákonitým předpisem. Možnost lombardu, zvláště při snížené sazbě, by jistě povzbudila zájem o ukládací trh, vzestup kursů znamená snížení úrokového výnosu — jedna z cest k nižšímu úrokovému standardu se otevírá.

Ale...

Bylo by možno namítati to i ono. Zvláště dnešní nejisté poměry mezinárodní, okolnosti, které jsou mimo a nad naše síly. Není pochyby, že jsou mimo nás síly, které mohou působiti tím či oním vlivem. Na nás však jest, abychom v mezích svých prostředků a sil učinili seč jsme. Musíme vždy dbáti všech okolností a možných důsledků. Ale právě, že se to vždy nedělo, že jednotlivé zásahy se děly izolovaně, nejsou hospodářské úspěchy takové, jak by si bylo přáti.

Život a instituce

Gel:

Vynálezy a potom patenty

II.

Objev jest odhalení něčeho existujícího, dosud však neznámého. Z chaosu a spleti příčin aprapříčin rodí se napětí, v němž může vzplanout prvá složka objevitelství: jiskra ingenia. Z druhého chaosu a spleti prapříčin a příčin, zde regulérní dědictví předků, utváří se složka druhá: houževnatost.

Čím víc objevitelů poznáváme z jich životopisů, které jsou v podstatě „bitevními deníky“, tím jasněji vidíme: genius bez houževnatosti by dospěl k velikánu meditace. Houževnatost bez ingenia vede k parte: „... po dlouhém, pilné práci věnovaném životě... pan majitel realit a domů...“ Zdá se, že jen tam, kde je houževnatost, jaká udělá z nemanželského venkovského pikolíka majitele hotelového koncernu, se spojí v člověka s produševnělostí a lhotejností meditujícího budhy, vznikne velký objevitel. Kam zařadit faktor náhody, to nevěděl ani Goethe, když mluvil o Kamenu moudrých.

Ze čtrnácti dětí chudého holandského košíkáře byl Antony, učeň delftského vetešníka. Přes neuvěřitelnou učňovu lajdáckost podržel si principál tohoto kluka, protože nikdo, ani pan šéf, nedovedl tak dobře rozpoznat, zda obnošený hadr vydrží ještě změnu majitele. Kluk to poznával tak, že se díval kouskem obroušeného skla na stav tkaniva. To bylo kolem roku 1645. Pohled na provazy — tak se pod zvětšovací sklem jevíly nitky — kluka pobláznil. Řekové mají pěkný výraz pro poblázniti. V novém fysickém výrazu „kinetická“ energie se setkáváme se složkou řeckého „poblázněný“: parakekinēmenos = pošinutý. Lupa pošinula veteš-

nického učně Antonína a příčina jeho mimořádné vetešnické schopnosti byla i příčinou jeho lajdáctví: na všechno bral Antony lupu: na slámu a trávu a chléb a vodu a nedbal toho, že mu lidé neřekli, než bláznivý Antony.

Ta houževnatost, to jen ten fackovaný pikolík, kterého těší soucitný host: počkej, budeš také jednou vrchním. Načež pikolo, il piccolo: „... Jo, ale dlouho to trvá a moc to bolí!“ Moc to bolelo, a dlouho to trvalo, ale dobře to dopadlo. Roku 1697 přijel do Amsterdamu samoděržavný gosudar všech Rusů, Petr Veliký. Byl na cestě Evropou, se svou družinou 260 mužů, a hledal, co by rozumného a velkolepého přivezl d mň, čímž by dohnala Rus nějaké to století. Lidé, kteří se postavili program pro hlavní město Holandska, poznamenali jako první: návštěvu u slavného Antonyho Leewenhoeka, světoznámého objevitele: krevních tělísek, struktury lidské kůže, podstaty svalstva teplokrevných obratlovců, histologie rostlin a infusorií. (Antony van Leewenhoek je zakladatelem vědecké mikroskopie a bakteriologie.) A takto líčí V. Müller setkání starického učence s nejmocnějším panovníkem tehdejšího světa:

„Třesoucíma se rukama připravil Leewenhoek mikroskop a ear se podíval na infusorie — načež řekl: „Povězte mi, mistře, jaký smysl má tato hračka?“

„Veličenstvo,“ odpověděl stařec, „nikoliv Vaše Veličenstvo, ale tato malá zvířátka, jež jste viděl, jsou skutečnými vládci světa. Jejich velmoc může být přemožena jen jedinou velmocí, a tou je věda. Mě však poslal Bůh na tento svět, abych před těmito malými bestii ochránil — Vaše Veličenstvo!“

Hluboké ticho. Maličký, vetřchý stařec Leewenhoek se napřimil, podíval se carovi pevně do očí a potom odcupital, nekoronovaný král. Petr Veliký však snal se svého kabátu nejkrásnější řád a položil jej mlčky na Leewenhoekův stůl...“

Nechceme si zapamatovat jméno toho vetešnického učně? Čte se: Lévnuk.

A k otázce náhody: nejkrásnější, školský příklad řetězu náhod, jež vedly k dvěma objevům dnes ještě platným a nepředstíženým. Perkusse a auskultace jsou v lékařství spojeny jako Amis a Amil.

Perkusse je vyšetřování poklepem, každý to zná, kdo měl chřipku, a kdo ji neměl? Lékař položí dva prsty na hrudník, třetím prstem klepe. Není nic prostšího. A protože mluvíme o objevech a vynálezech, netřeba podotýkat, že se jednou někomu říkalo blázen. Ale hned při tomto konstatování by se mělo říci, že odpor k novotám má významnou funkci v expansi lidského ducha. „Pohoršení je třeba na světě“ — nicméně má se každý z nás snažit, aby se nestal nesmrtelným. Neboť nejspouze geniální, měli bychom jen jednu cestu k věčné paměti: cestu babky, která nesla polínka na Husovu hranici.

Říkalo se mu tedy blázen, s rozlišovacím přídomkem „klepající“. Klepající blázen to vyhrál, a za jeho vítězství a za vítězství auskultace vdčíme dvěma dávkám alkoholu: jednou to bylo sto litrů stoletého vína. Po druhé pět kapek alkoholu s desíti kapkami vody. A bylo to tak, že majitel vinných sklepů ve Štyrském Hradci, Auenbrugger, císařský dodavatel, dostal syna. I poslal na oslavu do Vídně císaři Karlu VI. rodinný poklad, těch sto litrů vody prostého vína. Načež dostal pergamen: „Nos Carolus VI. Augustus... semper auctor atd. povyšujeme věrného našeho poddaného Josephum Auenbrugger i potomky jeho do stavu šlechtického...“ A císař převzal kmotrovství novorozeného Leopolda. Leopold se nedal na vinařství, nýbrž na medicínu. A tam uplatňoval co viděl ve sklepe svého otce: že vinař neleze po žebříku k okraji velkých sudů, nýbrž že se o množství vína přesvědčuje tím, že klepe holí do stěn sudu, pořád výš a výš, až temný zvuk přejde v jasný: tam už je vzduch a ne víno. Ergo: kde jsou plíce volné, je zvuk jasný, kde je ohlas prstů temný, ač by měl být jasný, tam je něco jiného než vzduch, tedy nemoc.

Klepající blázen byl honěn kolegy jako zajíc a jistě by ho byli uštvali. Kdyby: nebylo soudku se stoletým vínem. Kmotrovství a šlechtický patent vymohly dru Auenbruggerovi přes protesty dvorních lékařů přístup ke dvoru, když na smrt onemocněl člen dynastie. Auenbrugger rozpoznal svou metodou zavčás druh zápalu plic a zachránil život. Jeho vědecké dílo vydáno nyní roku 1761 s velkou slávou a jeden exemplář se setkal s důsledky pěti kapek alkoholu smíšeného s desíti kapkami vody.

Dne 19. března 1811 totiž bylo v pařížských Tuileriích velké lékařské konsilium: Maria Luisa, manželka Napoleona, očekávala dítě. Největší kapacity se zde sešly, a kolem kardinálů lékařské vědy slavná asistence řadových lékařských kněží, kteří zde konali služby takřka kostelnické. Porod byl tak těžký, že kapacity vůbec nepočítaly s tím, že by dítě mohlo být živé, staraly se o matku a dítě prostě položily na plenkou na zem. Mezi mladými lékaři byl jakýsi doktor Corvisart, jenž na sebe před časem upozornil překladem knížky dra Auenbruggera. Corvisart se ovšem neopovážil považovat dítě kapacitami odložené za živé. Ale přece jen pro jistotu v nestřežené chvíli nakapal dítěti do úst oněch pět kapek alkoholu s desíti kapkami vody a domněle mrtvé dítě projevílo — jak je právem novorozenat — křikem negativní kritiku tohoto světa. A Napoleon, jenž dovedl nezapomenout mnohem menších služeb, nezapomněl, že doktor Corvisart mu zachoval toužebně očekávaného syna. Příští jítro vidělo Corvisarta s distinkcemi generála-šéflékaře francouzské armády. V kapse pak měl generál Corvisart dekret, jenž ho jmenoval tělesným lékařem. To znamenalo — Napoleon byl epileptik a byl si toho vědom — nehnout se v poli od císaře. A Napoleon byl hodně v poli.

Do jednoho z těch četných polí narukoval jednoho dne jistý pařížský lékař, doktor Laennec. Byl sice slabé konstrukce, ale na frontu ho vyštvali kolegové, neboť Laennec byl blázen, jako kdysi Auenbrugger. Kdežto však Vídeňák klepal, byl Pařížan bláznem „naslouchajícím“: přikládal k srdci nemocných papírovou trubičku a naslouchal k ní. A tvrdil, že podle toho rozpozná, jak pracuje srdce. V poli šťvaný a vysmívaný doktor Laennec ožil: měl hodnost důstojníka, měl vojáky, kteří museli poslouchat a dr. Laennec si je komandoval do ordinace, ve dne, ba i v noci, protože chtěl slyšet i srdce odpočaté. Byla z toho nějaká nepříjemnost a vyšší lékař poslal Laenneca k raportu, ke generálu šéflékaři armády. Pět kapek alkoholu způsobilo, že šéflékařem není nepřítel Laennecův jako všichni ostatní lékaři.

Corvisart se vyptává Laenneca, Laennec vypráví o svém objevu, i o tom, že mu říkají naslouchající blázen. A Corvisart, tlumočník a ctitel klepajícího blázna, žádá po Laennecovi onu trubičku, Laennec poslechne, ba prosí dokonce, aby si směl rozepnout kabát a rozhalit košili. Pak přikládá svůj kouzelný papírový trychtýř — dnešní stethoskop — ke svému srdci. Bard lékařů, V. Müller, má ještě jednu slovo:

„Corvisart se sklání k papírové trubičce a přikládá k ní ucho. Nevěří svému sluchu. Obrací se, protože se domnívá, že někdo za jeho zády napodobuje dřevěným kladivem stonásobně zesílený tep srdce. Pak se zase sklání, drží křečovitě trubičku a naslouchá znovu, nasytit se nemůže. Corvisart si mne oči, bdi či sni? Že na to ještě nikdo nepřipadl? Tak tedy už nebudou lékaři tápat ve tmách, zřetelně budou slyšet, jak pracují plíce a srdce. Zda zdravě či jsou-li choré. — Pánové, obrátil se Corvisart na kolem stojící lékaře, stiskněte svému kolegovi ruku. Jeho objev znamená pro Francii víc než sto vítězných bitev. — Okamžik, obrači se zase k Laennecovi, a odchází do sousedního stanu císařova. A za chvíli: Jeho Veličenstvo prosí.

V císařově stanu je válečná rada. Císař povstává se své židle a oslovuje Laenneca: „Rozhlédni se kolem sebe. Vidíš samé slavné generály velké Francie. Zde Murat; jeho otec byl hostinským, on je — králem Neapolským. Zde je Soult: jeho otec byl prostým rolníkem, on sám je dnes vévodou Dalmatským. Berthier:

jeho otec řezník, on vévoda Vagramský. Zde Marmont, jeho otec byl obuvníkem, Marmont je vévodou Dubrovnickým. Tak odměňuje Napoleon ty, kdož přispěli ke slávě Francie. Corvisart mi řekl, co ti vděčí nejen Francie, ale celý svět. Napoleon dělá z vojáků včera ještě neznámých — vévody, jichž jména Francie nikdy nezapomene. Z lékaře včera ještě neznámého povyšuje tě Napoleon na vévodu vědy, aby ani tvoje jméno nebylo nikdy zapomenuto ve Francii. Vezmi tento dekret: Zítřka se vrátíš do Paříže, ohlásíš se u děkana university a dáš mu tento lístek. A nyní, milý Murate — obrať se císař na krále Neapolského — sejměte velkou stuhu maršálské hodnosti se své uniformy a připněte ji na hrud' doktora Laenneca, nesmrtelného objevitele, slavného syna Francie, kterého tímto jmenuji profesorem pařížské university.

Napoleon přistoupil k doktoru Laennecovi a políbil ho na čelo. Jeho generálové však zvedají ruce k helmám a zdraví nejnovějšího maršála Francie, jenž rozmnožil slávu Francie ne na bojišti, ale ve válce vědy.“

Zájem, se kterým se před Auenbruggerem a Laennecem očekávala pitva pacientova — aby se konečně ukázalo, jak to vlastně bylo — potěšitelně poklesl. Ani Roentgen neubral poslechu a proklepu na fundamentální důležitosti.

Není tomu dlouho, co bylo jednoho dne s rychlostí předčící stanné právo zavřeno gynaekologické oddělení velké nemocnice v Československu. Příčina: horečka omladnic, těžká nemoc mladých matek, otrava krve, jež s ukrutností egyptské rány zabíjí všechno novorozené i s rodičkou. Horečky a smrt jsou jejími příznaky.

Před sto lety byla horečka omladnic kismetem: tři sta žen do měsíce rodilo ve Vídni ve veřejných porodnicích. Kolem padesáti jich do měsíce umíralo. Někdy jen dvacet, někdy zas šedesát. Žena jen trochu zámožná zůstávala doma nebo šla přečkat porod k některé z porodních bab. Ty nejchudší věděly, že jdou na smrt. — Věda byla bezmocná, universitní profesori věřili na zlého ducha, na mor, na biblickou kletbu. Ale nikdo nedovedl vysvětlit, proč umírají jen ženy, jež jsou v ošetřování lékařů.

MUDr. Ignát Semmelweiss — mladý asistent — se z hromadného umírání potácel mezi zoufalstvím a fanatismem. Přišel na příčinu, stal se zakladatelem asepse, jeho jménem se dnes vyvařují před operací nástroje. Jeho objev chrání dnes operované: nákaza se přenáší z nemocného na zdravého nečistotou. Z pitevního sálu nosí lékaři na svých rukách smrt rodičím ženám. Smrt v podobě rozložené sražené krve. Po prvním poslechu se musíme nutit k obdivu — dnes, kdy se učí děti ve škole umývat si ruce i mimo „týden čistoty“. Tenkrát chlor a vápno objevil dr. Semmelweiss jako desinficiens a byl vykřičen jako blázen. Jednou to vyhrál: na jeho klinice vymizela horečka omladnic. A hned na to zase vzplanula: nikdo mu nevěřil, že neštěstí zavínil špinavý erár, jenž nedal práť zvláště prádlo z pitevně a zvláště z porodnice. Semmelweiss musel odejít z Vídně, kde lékaři neměli zapotřebí si umývat ruce, působil v Pešti, ale za ním se táhly nadávky profesorů a přírazky tisíců umírajících žen, a Semmelweiss, zhroucený a zničený, si začal sám připisovat vinu: že hledaje nákazu v tělech mrtvých žen, přenášel ji i sám k živým. Do Pešti ho stíhají nenávistné, výsměšné polemiky universitních profesorů z Vídně. A Semmelweiss ví, že má pravdu, a v paroxysmu hněvu píše, že obviní vídeňskou fakultu z vraždy, nenařídí-li, aby si lékaři a studenti, než přikročí k lůžku rodičky, myli ruce. Posměch je odpovědí. Hluběji než kdo jiný cítí Semmelweiss bezpodmínečnou solidaritu ručení, jež víže všechny muže vůči každé ženě, jež se stává matkou. A jednoho dne při přednášce vstane a před zděšenými posluchači začne bez souvislosti s dosavadním textem odříkávat přísahu lékařů-porodníků: „... ničeho neopomenouti a zlo odvracetí...“

Ústav pro choromyslné — šest mužů obléká genia lékařství do svěrací kazajky. Nikdo si nepovšimne malé rány, kte-

rou má na prstě ruky. Večer má dr. Semmelweiss horečku, ráno oteklou ruku, večer je mrtev. Pitva: otrava krve. Přemožený vítěz. Virchow se sklání před jeho památkou, uznává svůj omyl a na jeho klinice se vyučuje Semmelweissově desinfekci. Jak pochopit, že doktor Ignát Semmelweiss nebyl vyhlášen za svatého lidstva? Jak pochopit, že se k němu nemodlí matky? Že je známo jméno jeho vrstevníka Šlosárka, Metternicha a Babínského, ale že je neznámo jméno tohoto mučedníka?

Je asi málo známé, že Louis Pasteur — ano, Pasteurův ústav, pasteurisované mléko, serum proti vzteklině — byl vlastně učitelem se sklony k malířství. Učitelem v malé francouzské vesnici, kde se syn chudého jircháře uchytil a odkud jednoho dne odejel do Paříže, zkusit své štěstí jako — malíř. Klukátá byla cesta tohoto člověka. Musel malovat, aby ho zaujala struktura jedů, jichž se užívá při přípravě barev a mikroskop, který si mladý Louis Pasteur koupil někde u veteránika, dělí se o podíl na objevitelově slávě, jednak se zkaženým zbytkem vína, jednak se zpronevěrou, které se o několik let později dopustil sluha v prvním Pasteurově ústavu. Zbytek vína, jenž se ve sklenici zkazil, přivedl Pasteura na myšlenku, že princip „zkažení“, nazývaný u živých bytostí „nemocí“, musí mít nositele, jenž je obsažen ve „zkaženém“ nebo „nemocném“. Neboť: kapka zkaženého vína, jež se dostane do dobrého (zdravého), způsobí, že dobré, zdravé víno se zkazí — onemocní.

Ve slunci Pasteurových největších objevů zanikly hvězdičky, vymoženosti, jež daroval lidstvu tak jaksi mimochodem, na cestě k objevům záračným: Pasteur objevil a vymýtil nemoc bourců morušových, nemoc to, jež v letech šedesátých minulého století zabíjela francouzský hedvábnický průmysl. Pasteur objevil roku 1865 — mluvíme už v termínech na Pasteurově objevech založených, „původce“ kuří (slepíčí) cholery a objevil způsob, kterým imunisovati teplotně ssavec proti nemocem s absolutně téměř smrtelným průběhem.

Toto však už je historie zpronevěry neznámé ordonnance v Pasteurově laboratoři. Po bakteriologických objevech z oboru a pro obor zemědělský, soustředil se Pasteur na otázku zmíněné kuří cholery a zjistil, že sebe menší dávka polévky, pořízené z masa cholerou uhynuvších slepic, přenesou choleru na zvíře zdravé. Bylo třeba tento objev prozkoumat se všech stran a Pasteurova laboratoř se zakrátko podobala slepičí farmě. Klece s daty stály na všech možných a nemožných místech, na miskách, pod miskami a vedle datovaných misek s rozmělněným slepičím masem a s rosolem z cholery slepičí polévky.

Jednoho dne toho nepořádku bylo i na učence příliš a Pasteur začal uklízet. I přišel také na misku s datem tři týdny starým, a objevitelova houževnatá zvědavost zvítězila nad pořádkem: jak budou reagovat slepice na jed tři týdny starý? Deset slepic bylo vzato za křídlo, aby se obětovalo pro blaho lidstva, deset slepic dostalo obratem první příznaky cholery: malátnost, skleslost, nechut' k jídlu. Slepice zůstaly ve své označené kleci a Pasteur, jenž viděl už takových pět tisíc slepic vydávat se takto na cestu do věčných posad, se o ně přestal starat. I stalo se, že paní Pasteurové přešla trpělivost a že učinila také objev — mnoho duševních souladů přináší manželství, blaze té, která má Pasteura za muže — učinila objev, že Pasteur nebyl pět let na dovolené. I sebrala paní Pasteurová pana Pasteura a pan Pasteur musel do Pyreneí: dva měsíce prázdnin. I uposlechl pan Pasteur a odejel, svěřív laboratoř svému sluhovi.

Uplynul měsíc, polovička dovolené, a Pasteur, posedlý nějakým nápadem, sedl a jel do Paříže prakticky přezkoušet, co teoreticky vymyslel. Zděšený sluha ho vítá a pozbývá řeči

když Pasteur, dokončiv nějaké chemické práce, žádá: deset slepic. Nejsou, a Pasteur přece určitě ví, že tu byla spousta slepic, načisto zdravých, pěkných slepic. I přiznává se sluha, že slepice až na dvě snědl, protože mu bylo líto práce s krmním a úklidem a protože si řekl, že je koupí, než se pan profesor vrátí. Pasteur se zlobí, je neděle, kde sebere slepice? Dvě je málo na biologický pokus.

Sluha: Kromě těch dvou by tu ještě bylo těch deset, co jim pan profesor dal ten starý rosol... ty jsem si netroufal sníst.

Pasteur: Ty žijí?

V tuto chvíli Pasteur vyřadil z arsenálu smrti pojem: vzteklinka.

Po třech letech zoufalých úmorných pokusů plných nebezpečností přečetl Pasteur apokalyptická písmena, jež spatřil ve chvíli, kdy se dověděl, že umělá infekce bakteriovou kulturou nemusí vésti k smrti.

Desítkám vzteklých psů — té hrůze, stoprocentně převrácenému pojmu největší věrnosti a lásky — vydával Pasteur na pospas své ruce a tím i život, hledaje původce vztekliny. Nenašel ho ve slině tak, aby mohl založit umělou kulturu. V mozku psů ho našel a jednoho dne roku 1885 vystoupil 63letý učenec se svou vědeckou prací: vzteklíně se dá zabránit tak, že se individuuum uměle nakazí vzteklinou mírnějšího stupně, to jest starší kulturou bacilu vztekliny. Průběh této uměle vyvolané nemoci je nepoměrně mírnější, než vzteklina skutečná, končí se uzdravením a imunitou je individuuum proti skutečné vzteklíně.

Pomalou prokáží do světa zpráva o objevu Louise Pasteura, svět je solidární a celý svět se skládá na zřízení ústavu „Institut Pasteur“.

Je rok 1892, Pasteurovi je 70 let. Pro stařečka napadají cího na jednu nohu přijíždí — z rozkazu presidenta francouzské republiky — kočár, v němž jel Napoleon I. ke korunovaci. Slavná eskorta provází Pasteura k Sorbonně. Před portálem pluk pěchoty, čestný pluk, ne čestná rota. A velí jí s tasenou šavlí — tedy opravdu vlastnoručně — sám ministr války. Ulice planou prapory, jásot davů, špalír největších učenců světa čeká na Pasteura, vůz přijíždí, jásot davu, prapory planou — a ministr války jako důstojník před frontou zapomíná dojetím dát povel. Sklání šavli a volá na vojáky: „Soldats, voilà le plus grand des stratègues...“

Stálo by za práci lidského života shledávat po dějinách cesty objevitelů, s tklivými osudy, s dramaty a groteskními situacemi, na něž se skoro vesměs hodí výrok starého Mendelsohna. Kterýžto filosof účelnosti a hlasatel moudrého uspořádání všeho na tomto světě, byl jednou dotazován, jak je možné, že on, filosof, je ve svém zaměstnání závislý a podřízený šéfu-hlupákovi, kterému se kdekdo ve městě směje. „To je docela v pořádku a naprosto účelné“, řekl na to Mendelsohn, „příroda chtěla, abychom se oba uživil. Já mít peníze, musel bych ho vyhodit, a umřel by hladem. Tak ale má on peníze a žádný rozum, i potřebuje někoho, kdo má rozum za něho. Zaměstnává Mendelsohna a Mendelsohn se užívá.“

Bylo by třeba vylíčit příběh doktora Edwarda Jennera, jak by ho byli málem ukamenovali, že škrábe lidi do ruky kapesním nožem, až ruka druhého či třetího dne oteče. A jak za měsíc lidé Jennerem poškrábání zůstali jako ostrov v moři černých neštovic, nedotknutí touto Horatiovou smrtí, jež stejně bila do císařských portálů jako do dvířek chudých chat.

Kdo dovede několika větami říci, jak se krátkozraký polo-slepý medik na universitě v Göttingen dověděl, že ve francouzské Auvergni padá dobytek, napásl-li se trávy z určité

louky. Učenci celého světa se tam sjížděli, když se věc nedala dementovat jako novinářská kachna. Jel tam i mladý MUDr. Robert Koch, rektorův podpis na jeho diplomu byl ještě takřka morký. Dr. Koch, hladovíci, štvaný lékař, posměch řezníků z jatek, od nichž kupoval vnitřnosti poražených zvířat, a to vnitřnosti, které se jinak zahazovaly, je málem zavřen, protože vykopává mrtvoly zvířat, jež pošly na snět, objevil bacila sněti slezinné. Zjistil, že každá nemoc má svého původce, našel původce tuberkulózy, učiniv tak konec fantastickým dohadům o příčinách této nemoci, našel původce cholery a vynalezl serum proti tuberkulóze. Za tento vynález dostal roku 1905 Nobelovu cenu.

Životopis dra Kocha dá budoucím historiografům objevu a vynálezů povinnost, všimnout si zde i jinde přehlíženého dosud podílu na zásluze, který mají ženy vynálezců a objevitelů: u doktora Kocha je to děvče s křestním jménem Emmy. Tato paní doktorová spravuje selkám šaty a šije pro jejich děti, když doktor Koch, urousaný expedicemi do jatek a po mrchovištích prostě nemůže chodit k pacientům. O „hnědooké lani“, se zmiňuje Thiel, když píše o doktoru Semmelweisovi a míní tím ženu, která byla tomuto lékaři nejen fanale a Marseillaisou: i útočištěm. Netřeba být vynálezcem či objevitelem, aby člověk věděl — ženy to v tom ohledu mají lehké — jakým zázrakem jsou, už když jen úmyslně netrápí, nebo když prostě připustí, že by i druhý mohl mít pravdu. Na pomnicích velkých mužů by mělo být poznamenáno i jméno ženy, která je inspirovala.

Za práci lidského života by stálo, napsat Iliadu vynálezů, a Odysseu vynálezců. Odysseu cest, po kterých se lidé dostali ke svému poslání a pak ke svému cíli. Cesty ty nebyly vždycky nejkratší. Takto vypadá ukázka z Gothaiského almanachu ducha a statistiky vynálezců a objevitelů:

První jízdní kolo vynalezl: lesmistr (Karel Jirí svobodný pán Drajs, Němec, čteme tudíž Drajs a máme říkat Draji-za, míníme-li Drajsinu). Důlní kompas, přístroj k orientaci pod zemí: lékař (Agricola). Litografii: kočující herec (Senfelder), zázrak hornického kahanu, jenž nevyvolává výbuchů třaskavých plynů a naopak varuje před vzduchem, jenž se stane nedýchatelným: ranhojičský pomocník (pozdější lord Humphry Davy). Rajský plyn, prostředek k narkose: ranhojičský pomocník (pozdější lord Humphry Davy). Záves pro kompas, jenž paralyzuje všechny výkyvy lodí: filosof se silně theologickými sklony (Jeroným Cardanus). Pneumatiky: zvěrolékař (Dunlop). Daktyloskopii, či její základ: fyziolog (Jan Ev. Purkyně). První létající balon: dva továrníci na papír (bratři Montgolfierové). Úsporné vaření: fysik (Papin). Desítinou soustavu: mlynářský učeň (Regiomontanus, v 16 letech absolvent university). Lodní šroub: dělostřelecký důstojník v. v. a lesní adjunkt (Ressel). Lokomotivu: krmíč dobytka, vedlejším zaměstnáním topič v báňské kotelně (Stephenson). Říditelnou vzducholod: generál jezdeckta (hrabě Zeppelin). Telegrafii: akademický malíř (Morse). Rychlotelegraf: učitel klavíru (Hughes). Pláštěnku nevyalezl Poiret, nýbrž generál (sir Havelock).

(Dokončení.)

dopisy

Dopis Richarda Weinera

V Paříži, 16. dubna 1933.

Vážený pane redaktore,

dostávám právě první výstřížky z českých a slovenských novin, týkající se článku „Naše spojenecká politika“, a jsem překvapen. Ne ovšem obrazem jednomyslného odsouzení, jehož

poskytují. Jakkoliv mě ti nejhovívavější z mých soudců označují tu a tam za konfusní naivní hlavu — až dotud byla mi naivnost, ta vlastnost drahocenná, spíš upírána — tak naivní přece jen nejsem, že bych se byl nadál souhlasu — byť jen podmíněného. Je-li pak třeba říkat, proč že jsem se nadál všeho spíše než toho? Právě proto jsem překvapen, že se můj článek posuzuje téměř vesměs jen jako výsledek bludných myšlenek, a téměř nikde jako produkt hanebných nebo nectných pohnutek. Vzhledem k dobám, v jakých žijeme, je to už něco. Mohl bych si to vykládat různě, ale ze všeho nejmilejší je mi vykládat to příčinami, o nichž povím jen tolik, že je respektuji.

Mé myšlenky byly reprodukovány správně. Tím není řečeno, že jsem nepřišel na žádná zkřivení, ale v těch případech nejde ani tak o zkřivení mých slov jako spíše o skreslené závěry, dohady a — neskreslené insinuační: „Weiner je len a len mluvčím niektorých kruhov francúzskych, o ktorých je známo, že Nemcom by najradšej dali všetko, čo sa im zaráčí“. (Slov. denník.) Jsou-li takové kruhy, nejsem jejich mluvčím. Slovenský denník přisuzuje mi neskonale víc než kolik mohu slušně přijmout. Na rtech lidí, kteří mě dost málo znají, vyloudí toto jeho tvrzení podobný ironický úsměv, jako diagnosa „Slováka“, podle níž jsem „v službách ministra zahraničních věcí“. „Slovák“, jak vidím, překoval můj článkuček na autonomistický argument. Zdá se, že tak činí zásadně se vším. Na tom jsem bez viny. Snad mu však smím říci, že vkládá-li mi do úst jako že bych doporučoval, „aby sa Maďarom odovzdaly zo Slovenska tie územia, na ktorých bývajú Maďari...“, takže by „všichni Maďari byli pod jedním kloboukem“, přehání trochu, a dokonce trochu moc. — „Věc Maďarska a Německa je patrně Weinerovu srdci bližší než věc Československa“ (Písecké listy), je málo lichotivým oceněním, s nímž se ovšem musím smířit.

K vážnějším věcem dostaneme se však teprve přes Lidové listy, podle nichž prý radím „k ústupkům na všech stranách“.

Na všech stranách? Dokonce ani ne stranou Maďarska. Neboť praktickou část mého článku, tu právě, která pohoršila, lze věrně resumovat takto, a ne jinak: — Maďarsko tvrdí, že mu trianonský mír ukrivdil. Ukrivdil-li mu, mohl tak jedině tím způsobem, že odtrhl od Maďarska území (dnes pohraniční: na to kladu důraz), obydlená Maďary buď vesměs, buď z převážné většiny. A to ještě ukrivdil jen tehdy, jestli se tak stalo proti vůli onoho obyvatelstva pohraničních území. Toto obyvatelstvo nebylo vzato na potaz. Nebylo by lze učinit tak dnes? —

Tak — míním — docílilo by se dvou neocenitelných výsledků: oddělila by se křivda spáchaná na národnostním principu (a v tomto zvláštním případě křivda na maďarský řád), jestli se taková křivda vskutku stala, a před mezinárodním svědomím blokovaly by se jednou provždy velkomadžarské aspirace.

Princip, na jehož základě se „Horní Země“ od bývalého Maďarska oddělila, byl nad veškeru pochybnost princip národnostní. Tento princip ve svém článku nejen akceptuji, nýbrž nadřaduji ho všem druhým, vykazuje mu jednu jedinou hranici: tu, za níž vede k zeměpisně politickým, resp. politicko-zeměpisným „obludnostem“. (Toto slovo tuze pokočilo. Chápu

to, neboť užíváním se jeho etymologický původ vytratil. Ne našel jsem přiléhavějšího. Obludné (mostrueux) je vše, co se odchyluje od všeobecné normy. Nazývám „koridor“ obludným, protože má za následek úchylku od všeobecné normy nepřetržitosti národního (státního) území. K takové obludnosti vedlo by, dejme tomu, splnění (neexistujícího) nároku na přivtělení Bekešcaby k ČSR., ale vedlo by k ní stejně splnění nároku na přivtělení Žiliny k Maďarsku, a to i tehdy, kdyby byla Žilina městem ryze Maďarským, ale obklopeným územím převahou, natož ryze slovenským, tak jako tomu vskutku. Mluvím-li o pohraničních pásmech, činím tak výlučně právě proto, že případný tamější plebiscit k „obludným“ konsekvencím národnostního principu vést nemůžeme.

Je nyní otázka, jestli tento princip ještě platí či už neplatí. Jestli ještě platí, tedy platí na pohraničních územích Slovenska zrovna tak jako dejme tomu v gdánském koridoru; jestli už neplatí, neplatí ani v gdánském koridoru, kde tvoří hlavní polský argument. Z tohoto sevřeného kruhu se nedostanete. Nelze vyslovit principy a přizpůsobovat je pak jednotlivým případům podle osobní vhodnosti či nevhodnosti, nýbrž je nezbytné podřizovat jednotlivé případy principům. Meze, jež jsme tomu onomu principu po případě vykazali — viz výše — mohou být zase jenom meze zásadní, a v jednotlivých případech platí rovněž všeobecně a jednoznačně. Tvrdím, že zmatek dnešního světa tkví podstatně v nepřetržitém a všeobecném hřešení proti těmto pravidlům poctivého myšlení. Není nebezpečnějšího stavu nad stav zaviněný myšlenkovou dvojakostí, a můj návrh není konec konců nic jiného než učinit této dvojakosti přítrž, pokud na nás jest. V tom zejména spatřuji zisk a troufám si říci, že zisk nedocenitelný také se zřetele na pevnost základů našeho státu. Právě proto, že je „mému srdci“ o něco bližší než se domnívají Písecké listy a jiní, kladu si tyto otázky.

Jiným argumentem mých odpůrců, zejména na Slovensku, jest tvrzení, že podali-li bychom Maďarům prst, chtěli by celou ruku, to jest Maďarsko v plných bývalých hranicích. Dovožoval jsem, že nejlepší mírovou cestou k definitivnímu blokování takových aspirací byla by podle mého soudu cesta navržená mým článkem.

Abych skončil: ohlas článku „Naše spojenecká politika“ mým přesvědčením neotřásl. Zrálo zvolna. Je mým osobním přesvědčením a ničím více. Nikým jsem si jej nedal předem schválit, ani „Přítomností“, s níž — Ferdinand Peroutka ví to líp než kdokoliv — se často a v podstatných věcech rozcházejím. Tím méně „Hradem“ nebo ministrem drem Benešem: taková imputace je směšná. Jde tedy jen a jen o mé osobní přesvědčení, které jsem projevil sice s vědomím, že toho na běhu věcí mnoho nezmění, ale jehož projev zazdál se mi povinností jak k sobě samému, tak ke skromné funkci, které už tolik let sloužím, a povinností tím naléhavější, čím větší úchylka mezi mým vlastním přesvědčením a názory sdílenými většinou. Mýlím-li se, tím lépe. Moje autorská ctižádost je nevelká i tehdy, kdy se mi zdá, že mám pravdu. A tentokrát se mi zdá, že jsem jí bliž než ti, kdo mi odmouvajjí.

Richard Weiner.

Akademická inteligence doplňuje své knihovny v Ústředním studentském knihkupectví a nakladatelství, v Praze II., Spálená ul. 20, Pasáž, telefon 32195.

Velký výběr

plnicích per

(Parker, Wagner, Waterman, Astoria, Mont Blanc atd.).

crayonů, zápisníků, soenecken a pod. psacích souprav a podložek; aktovek a j. nepostradatelných pomůcek kancelářských i technických má na skladě:

K. Wágner. Brno-Ceska 16